

Έντυπο Προσωρινό Υλικό στα Θρησκευτικά Β' Λυκείου

Θρησκεία και Κοινωνία

Τόμος 4ος

Έντυπο Προσωρινό Υλικό στα Θρησκευτικά Β' Λυκείου Θρησκεία και Κοινωνία

**Το έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με
την ευθύνη της Επιτροπής Εμπει-
ρογνωμόνων του Ινστιτούτου Εκ-
παιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο
υλοποίησης του Υποέργου «Εκ-
πόνηση Προγραμμάτων Σπουδών
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμι-
ας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον
Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών
Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο
Πρόγραμμα Σπουδών. Το παρόν υλι-
κό συνοδεύει το αντίστοιχο Πρό-
γραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκ-
παιδευτικού.**

Στη σύνταξη και επιμέλεια του έντυπου προσωρινού υλικού για τα Θρησκευτικά Β΄ Λυκείου συνεργάστηκαν τα μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων Λυκείου. Η παρούσα έκδοση στηρίζεται στην εργασία της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων, που έχει ήδη αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του ΙΕΠ. Για το νέο υλικό που περιλαμβάνεται στην παρούσα έκδοση και για την επιμέλεια του υπάρχοντος συνεργάστηκαν με την Εύη Βουλγαράκη, μέλος της Επιτροπής Εμπειρογνωμόνων, οι παρακάτω θεολόγοι εκπαιδευτικοί:

Σουλτάνα Γκαργκάνα
Θεολόγος, Εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Έφη Ψαρογιώργου
Θεολόγος, Εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Επιμέλεια | Σχεδιασμός και μορφοποίηση φακέλου | Τεχνική επεξεργασία φωτογραφιών:

Εύη Βουλγαράκη, Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Γεώργιος Στριλιγκάς, Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων

Εικόνα Εξωφύλλου και Οπισθοφύλλου: Γραφιστική σύνθεση που περιλαμβάνει λεπτομέρεια του έργου της Ολυμπιάδος Κελαϊδή, Η Κιβωτός του Νώε.

Στο βιβλίο οι μεταφράσεις των κειμένων της Αγίας Γραφής είναι της Βιβλικής Εταιρίας. Η μετάφραση του Κορανίου στα ελληνικά, όπου δεν σημειώνεται διαφορετικά, είναι της έκδοσης του βασιλιά Φαντχ μπιν Αμπντουλαζίζ αλ Σαούντ, Μεδίνα.

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

**ΕΝΤΥΠΟ ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΥΛΙΚΟ ΣΤΑ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ**

Θρησκεία και Κοινωνία

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

ΑΘΗΝΑ

**Χρήστος Κεχαγιόγλου, Ιερότητα
(2010). Ακρυλικό σε καμβά.**

4.1. ΓΛΩΣΣΑ

Σύμβολα και γλώσσα από διάφορες θρησκείες

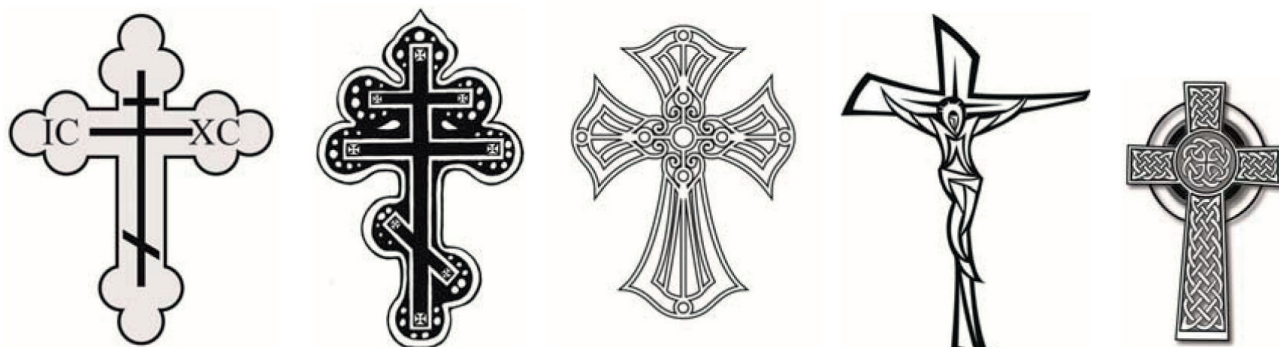

Αριστερά: Σανσκριτική καλλιγραφία του ήχου Om. Στους ινδουιστές αντιπροσωπεύει τον συνδυασμό των κοσμικών δυνάμεων του Brahma, του Vishnou και του Shiva. Κέντρο: Σύμβολο του Ιουδαϊσμού. Δεξιά: Το αρχαίο ιδεόγραμμα του Ταό αποτελείται από ένα κεφάλι (με όρθια μαλλιά, ο χαρακτήρας στα δεξιά) και ένα δρόμο (ο χαρακτήρας στα αριστερά). Έτσι, όλο

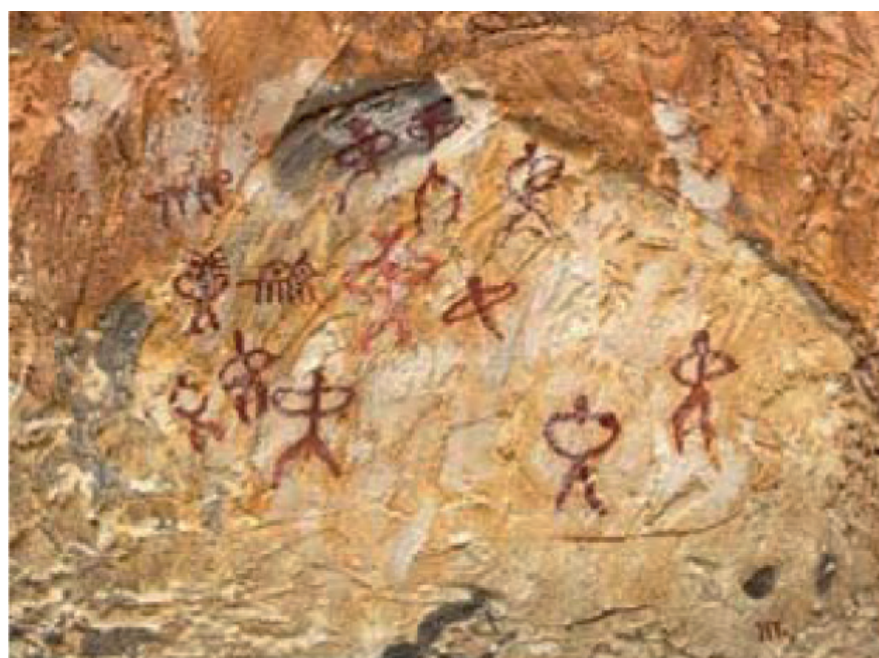
μαζί θα μπορούσε να μεταφραστεί ως «άνθρωπος βαδίζει το δρόμο». Τάο τε Τσινγκ, Το Βιβλίο του Λόγου και της Αρετής, Μτφρ. Ν. Χ. Ρώσσης, 2014 [kindle edition – ηλεκτρονική έκδοση], σελ. 9.

Σβάστικα. Αρχαιότατο σύμβολο που χρησιμοποιήθηκε εκτενώς από διάφορες θρησκείες και πολιτισμούς παγκοσμίως. Κακοποιήθηκε κατά τον 20ό αι., καθώς συνδέθηκε με σκοτεινές σελίδες της ιστορίας.

Σταυροί διαφόρων τύπων που αντιστοιχούν σε διαφορετικές θρησκευτικές παραδόσεις.

«Indalo». Μαγικό σύμβολο που βρέθηκε στο σπήλαιο «Los Letreros» στην επαρχία της Αλμερίας, και έχει ηλικία 4.500 ετών. Θεωρείται ιερό τοτέμ και είναι εδώ και πολλά χρόνια το επίσημο σύμβολο της Αλμερίας, στην Ισπανία. Από το «ίνταλο», οι φίλαθλοι της τοπικής ομάδας ονομάζονται «Ιντάλικος».

Χριστόγραμμα. Ψηφιδωτό σε δάπεδο Βασιλικής στην Aluma, νότια του Τελ Αβίβ.

Σταυρόσχημο Ειδώλιο της Πάφου. Χαλκολιθική περίοδος (3500 – 2500/2300 π.Χ.).

Η χρήση κατά περίπτωση της γλώσσας, των όρων και των κωδίκων των θρησκειών και ιδιαίτερα της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης στην καθημερινή ζωή

Πρωτότυπο κείμενο

Λουκ. 14, 16-18

«¹⁶ Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα καὶ ἐκάλεσε πολλούς·¹⁷ καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις· ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἕτοιμά ἐστι πάντα.¹⁸ Καὶ ἦρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ· ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν»

Μετάφραση

Λουκ. 14, 16-18

« ¹⁶Ο δὲ Ἰησοῦς τοῦ εἶπε, Κάποιοις ἤθελε νὰ παραθέσῃ μεγάλο δεῖπνον καὶ ἐκάλεσε πολλούς. ¹⁷Καὶ ἔστειλε τὸν δοῦλον του κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου νὰ πῆ εἰς τοὺς καλεσμένους, «Ελάτε, διότι ὅλα εἶναι πια ἔτοιμα». ¹⁸Ἄλλ' ἀρχισαν διὰ μιᾶς ὅλοι νὰ δικαιολογούνται. Ὁ πρῶτος τοῦ εἶπε, «Αγόρασα κάποιο χωράφι καὶ πρέπει νὰ πάω νὰ τὸ ιδῶ»

Κείμενα – εκφράσεις από τον καθημερινό λόγο, δανεισμένες από τη θρησκευτική γλώσσα

1. Τίτλος άρθρου σε ηλεκτρονική εφημερίδα:

**«Θύμα ληστείας για 2η φορά – «αγρόν ηγόρασε» η αστυνομία»
Arcadiaportal, 17 Σεπτεμβρίου 2012.**

Πρωτότυπο κείμενο

Ἄντίφωνα τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεγάλης Πέμπτης: Ἄντίφωνον Β'

«Τάδε λέγει Κύριος τοῖς Ἰουδαίοις· Λαός μου, τί ἐποίησά σοι ἢ τί σοι παρηνώχλησα; τοὺς τυφλοὺς σου ἐφώτισα, τοὺς λεπρούς σου ἐκαθάρισα, ἄνδρα ὄντα ἐπὶ κλίνης ἠνωρθωσάμην. Λαός μου, τί ἐποίησά σοι, καί τί μοι ἀνταπέδωκας; Ἄντι τοῦ μάννα χολήν.»

Μετάφραση

Ἀντίφωνα τοῦ Ὁρθρου τῆς Μεγάλης Πέμπτης: Ἀντίφωνον Β'

«Αὐτά λέγει ὁ Κύριος στούς Ἰουδαίους: Λαέ μου, τί σου ἔκανα ἢ σέ τί σέ ἐνώχλησα; Στούς τυφλοῦς σου χάρισα τό φῶς, τούς λεπρούς σου καθάρισα (ἀπό τή λέπρα), σήκωσα ἄντρα πού ἦταν στό κρεβάτι (παράλυτος). Λαέ μου, τί σοῦ ἔκανα καί τί μου ἀνταπόδωσες; Ἀντί τοῦ μάννα, μοῦ ἔδωσες χολή.»

Κείμενα – εκφράσεις από τον καθημερινό λόγο, δανεισμένες από τη θρησκευτική γλώσσα

**Τίτλος ηλεκτρονικής εφημερίδας:
«Ιταλική La Repubblica: Αντί του μάννα, χολή για την Ελλάδα»**

«Στο Ελληνικό οικονομικό αδιέξοδο αναφέρεται με άρθρο της η Ιταλική εφημερίδα «La Repubblica» και στην σκληρή στάση που κρατούν οι δανειστές απέναντι στην αξιολόγηση και στο δημοσιονομικό δράμα. [...] Η χώρα μας είναι πάλι στην φάση της αντίστροφης μέτρησης...»

Δημοσιεύτηκε Φεβρουάριος 04, 2017, στην Politisonline, Οικονομία

Πρωτότυπο κείμενο

Ησ. 40,3

**« ἄφωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ·
ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου. εὐθεί-
ας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ
ἡμῶν»**

Μετάφραση

Ησ. 40,3

**« Ἄκούστε! Κάποιος φωνάζει:
«Ἐτοιμάστε στην ἐρημο ἕνα δρόμο
για τον Κύριο, ισιώστε ἐκεῖ το δρό-
μο να περάσει ο Θεός μας»**

Κείμενα – εκφράσεις από τον καθημερινό λόγο, δανεισμένες από τη θρησκευτική γλώσσα

Τίτλος άρθρου ηλεκτρ. εφημερίδας:

Φωνή βοώντος εν τη ερήμω

**«Ο Γολγοθάς των φοιτητών που σπούδαζαν σε πανεπιστήμιο στην ισοπεδωμένη από τους φονικούς σεισμούς Λ' Ακουιλα συνεχίζεται».
Έντυπη Έκδοση Ελευθεροτυπία,
Παρασκευή 28 Αυγούστου 2009**

Πρωτότυπο κείμενο

Λουκ. 11, 49-50

«⁴⁹Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν· ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ ἐκδιώξουσιν, ⁵⁰ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης».

Μετάφραση

Λουκ. 11, 49-50

«⁴⁹Διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπε, «Θὰ στείλω εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους καὶ θὰ σκοτώσουν καὶ θὰ καταδιώξουν μερικοὺς ἀπ' αὐτοῦς», ⁵⁰διὰ νὰ ζητηθῇ ἀπὸ τὴν γενεὰν αὐτὴν ἡ τιμωρία διὰ τὸ αἷμα ὅλων τῶν προφητῶν ποὺ ἔχει χυθῆ ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου».

Κείμενα – εκφράσεις από τον καθημερινό λόγο, δανεισμένες από τη θρησκευτική γλώσσα

Η ποίηση και ο ποιητής

«[...] Ποιητής είναι αυτός [...] που εκφράζει το μαρτύριο και τη λάμψη του Σταυρού, αυτός που ζει το γεγονός της Ανάστασης. [...] Στο κέντρο της ποίησης και στο κέντρο του μυστηρίου στέκει η αλήθεια του σταυρού («το αρνίον το εσφαγμένον από καταβολής κόσμου»), η πράξη της θυσίας, μια πράξη που δεν τελειώνει ποτέ, μια πράξη που καθημερινά τελείται [...].»

Σωτήρης Γουνελάς, «Η ποίηση και ο ποιητής», ιστοσελίδα Caravan Project.

Απόσπασμα από το διήγημα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη «Χωρίς στεφάνι»

«[...] Ἔως πότε ὅλη ἡ αὐστηρότης τῶν «ἄρμοδίων» θὰ διεκδικῆται καὶ θὰ ξεθυμαίνει μόνον εἰς βάρος τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ταπεινῶν; Ἐκ τοῦ μικροῦ τούτου περιστατικοῦ, ἡ Χριστίνα ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐνθυμηθῆ ὅτι πρὸ χρόνων, μίαν νύκτα, κατὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ Σταυροῦ, ὅταν ἐπῆγε νὰ ἐκκλησιασθῆ εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ Ἁγίου Ἐλισσαίου, παρὰ τὴν Πύλην τῆς Ἀγορᾶς, ἐνῶ ὁ ἀναγνώστης ἔλεγε τὸν Ἀπόστολον, ὅταν ἀπήγγειλε τὰς λέξεις «τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός», αἴφνης, κατὰ θαυμασίαν σύμπτωσιν, ἀπὸ τὸν γυναικωνίτην ἐν βρέφος ἦρχισε νὰ ψελλίζει μεγαλοφώνως, ἀμιλλώμενον πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ ἀναγνώ-

σου. Καὶ ὅποῖαν γλυκύτητα εἶχε τὸ παιδικὸν ἐκεῖνο κελάδημα! Τόσον ὠραῖον πρέπει νὰ ἦτο τὸ Ὡσαν- νὰ τὸ ὅποῖον ἔφαλλον τὸ πάλαι οἱ παῖδες τῶν Ἑβραίων πρὸς τὸν ἐρχόμενον Λυτρωτὴν. «Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον, ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν σου, τοῦ καταλῦσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν».

Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Ἄπαντα, 3ος τόμος, κριτικὴ ἐκδοσὴ Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Δόμος, Αθήνα, 1984, σελ. 131 κ.ε.

Ψαλ. 8,2-3

«²Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. ³Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων

κατηρτίσω αἶνον ἔνεκα τῶν ἐχθρῶν σου τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητήν».

Κορ. 1,27

«²⁷ ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεὸς ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά».

**Ἡ χρήση της χριστιανικῆς
θρησκευτικῆς γλώσσας σε γραπτὰ
καὶ πολυτροπικὰ κείμενα**

Θεολογία καὶ γλώσσα

Στην εποχή μας γίνεται λόγος πολὺς για γλωσσικὲς ἀλλαγές στα λειτουργικά κείμενα τῆς Ἐκκλησίας, περισσότερο συμβατές προς

το νεοελληνικό γλωσσικό ιδίωμα και αίσθημα. Η Εκκλησία ήτανε πάντοτε ανοιχτή σε αλλαγές που βοηθούσανε την προσέγγιση της θείας αλήθειας. Όμως ήτανε κι εξαιρετικά προσεκτική [...] με τη βεβαιότητα [...] ότι:

- της Θεολογίας, δηλαδή της εκφράσεως ή δηλώσεως της αλήθειας, προηγείται η εμπειρία της αλήθειας·
- η γλώσσα έχει ρόλο δηλωτικό και σημειωτικό, δεν έχει αναλογία προς το είναι της αλήθειας·
- τα φιλοσοφικά σχήματα μερικής ή ολικής ταυτίσεως του σημαίνοντος και σημαινομένου δεν έχουν εφαρμογή στη θεολογία, εφόσον δεν υπάρχει αναλογία μεταξύ αλήθειας και γλώσσας,

εφόσον τα δύο μεγέθη είναι διαφορετικής τάξεως, δηλαδή άκτιστη η αλήθεια και κτιστή η γλώσσα·

- η επιλογή της γλώσσας και των λέξεων στη θεολογία (στην έκφραση-δήλωση της αλήθειας) είναι αποκλειστική ευθύνη του ανθρώπου·**
- η ίδια αλήθεια μπορεί να δηλωθεί και με διαφορετικές μεταξύ τους λέξεις της ίδιας γλώσσας (π.χ. ελληνικής)·**
- οι λέξεις, με τις οποίες κήρυξαν ο Κύριος, οι Απόστολοι, οι Πατέρες της Εκκλησίας και οι σύγχρονοι κήρυκες, δεν οδηγούν στην πίστη, στην αλήθεια, παρά μόνο αν ο ακούων αυτές φωτι-**

στεί από το άγιο Πνεύμα και τις
υιοθετήσει.

Παπαδόπουλος, Στ., Θεολογία και
γλώσσα: Εμπειρική θεολογία - Συμβα-
τική γλώσσα, Ακρίτας, Αθήνα, 2002.
(Από την παρουσίαση στο οπισθό-
φυλλο του βιβλίου).

Τετραευάγγελο, Ι. Μονή Τιμίου Προ-
δρόμου Σερρών, 12ος αι.

Συμβολισμοί, ποιητική και εικαστική γλώσσα

Η Παραβολή του Σπορέως. Εικόνα διά χειρός Φίκου, 2006. Αυγοτέμπερα σε χειροποίητο ιαπωνικό χαρτί κολλημένο σε ξύλο.

Παραδείγματα άλλων παραβολών: Παραβολή των κακών γεωργών (Μτ 21, 33-41), του σπόρου που αυξάνει μόνος του (Μκ 4, 26-29), των ζιζανίων (Μτ 13, 24-30), για τον σπόρο του σιναπιού (Μτ 13, 31-32), για το χαμένο πρόβατο (Μτ 18, 12-14).

Σύγχρονες καταστάσεις και απόψεις που σχετίζονται με τη γλώσσα σε διάφορα θρησκευτικά περιβάλλοντα

Γλώσσα και θρησκεία

«[...] Δεν μπορείς να διδάξεις μια οποιαδήποτε θρησκεία, χωρίς να μιλήσεις ζωντανά, πειστικά, λογικά μαζί και βιωματικά, με πάθος, με έμπνευση, με ενθουσιασμό για την πίστη σου. Για να «κοινωνήσεις», όμως, την πίστη σου, πρέπει να επι-κοινωνήσεις με τους ανθρώπους, που θέλεις να καταστήσεις κοινωνούς της πίστης σου. Πρέπει η πίστη να γίνει «κοινωνία». Η σκέψη να γίνει γλώσσα. Η διδασκαλία να γίνει επι-κοινωνία. Το συναίσθημα και το βαθύτερο βίωμα να γίνουν γλωσσική έκφραση. Πρέπει όλα να κατατείνουν σε μια συνάντηση με

τον άλλον. Συνάντηση ουσίας, συνάντηση αγάπης, συνάντηση ζωής. Συνάντηση που θα ξεκινήσει, θα εστιασθεί και θα επιτευχθεί με τη γλώσσα. Το Ευαγγέλιο είναι –μη το ξεχνάμε– «η καλή αγγελία», «το καλό γλωσσικό μήνυμα», «η αγγελία που οδηγεί στη σωτηρία του ανθρώπου» ως «νέα συμφωνία», ως «νέα καθοδήγηση τού ανθρώπου», ως «Καινή Διαθήκη». [...]

[...] Κάθε μορφή διδασκαλίας της πίστης, εν προκειμένω της χριστιανικής πίστης, δεν κοινωνείται ερήμην της γλώσσας, πραγματώνεται ως γλωσσική επικοινωνία, μέσα από την οποία περνούν η διδασκαλία και τα μηνύματα.

[...] Τη λόγια μορφή της εκκλησιαστικής γλώσσας ενίσχυσε καθοριστικά η γλώσσα της λατρείας. Η γλώσσα της Θ. Λειτουργίας του Ιω-

άννη του Χρυσοστόμου και της Θ. Λειτουργίας του Μ. Βασιλείου έπαιξε σημαντικό ρόλο σ' αυτό. Το ίδιο και η γλώσσα των Ύμνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, της Υμνολογίας όλων των χρόνων του Βυζαντίου με τους μεγάλους Βυζαντινούς ορθόδοξους υμνογράφους. Έτσι, η ελληνική γλώσσα όχι μόνο συνδέθηκε με την ορθόδοξη πίστη και την ορθόδοξη λατρεία, αλλά ανατροφοδότησε γλωσσικά την Ελληνική, αφού οι λέξεις της λόγιας παράδοσης γίνονταν κτήμα και του απλού λαού και επηρέαζαν τη γλωσσική του έκφραση. Ένα πλήθος εκκλησιαστικών φράσεων από το Ευαγγέλιο, τη Θ. Λειτουργία και την Υμνογραφία (ιδίως της Μ. Εβδομάδος) έχουν περάσει στην καθημερινή γλώσσα του λαού. [...]

Για πολλούς αιώνες, μέχρι τις αρχές

τού 19ου αιώνα, η διπλή γλωσσική παράδοση ήταν ευρύτερα αποδεκτή και μόλις περί το 1800, με τη διαμάχη του Ευγένιου Βούλγαρι με τον Ιώσηπο Μοισιόδακα και τους υποστηρικτές της μιας και της άλλης πλευράς, ανακύπτει το γνωστό γλωσσικό ζήτημα. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι όταν χρειάστηκε η Ορθόδοξη Εκκλησία να αντιμετωπίσει το κύμα του προσηλυτισμού που πήγε να περάσει στον λαό από ιερωμένους άλλων χριστιανικών ομολογιών, οι οποίοι χρησιμοποίησαν τη δημοτική για να προσελκύσουν απλούς λαϊκούς ανθρώπους, τότε και οι Ορθόδοξοι ιερωμένοι άρχισαν να χρησιμοποιούν την απλούστερη Ελληνική, τη δημοτική γλώσσα, για να στηρίξουν τον λαό στην ορθόδοξη πίστη του με το κήρυγμά τους, εισάγοντας μια μορφή γλώσσας που έχει χαρακτηριστεί

ως εκκλησιαστικός δημοτικισμός. Ας μη ξεχνάμε ότι στον Νεοελληνικό Διαφωτισμό, σ' αυτό το εθνικο-πνευματικό κίνημα παιδείας που προετοίμασε ιδεολογικά την Ελληνική Επανάσταση τού '21, οι ορθόδοξοι ιερωμένοι (από απλοί διάκονοι έως διακεκριμένοι επίσκοποι) είναι αυτοί που χρησιμοποίησαν την απλή ελληνική γλώσσα για να μεταφράσουν και να σχολιάσουν τα αρχαία κείμενα, αυτά που χρησίμευσαν ως βάση για την τόνωση τού εθνικού φρονήματος του υπόδουλου Ελληνισμού [...].».

Μπαμπινιώτης, Γ. Η ελληνική γλώσσα ως όχημα διάδοσης της χριστιανικής διδασκαλίας. Ομιλία στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, 10 Μαΐου 2008, περ. Διάλογοι Καταλλαγής, αρ. φύλλ. 89, Απρ.-Μάιος-Ιούν. 2008.

Η Γλώσσα, πρόβλημα της Εκκλησίας

Λένε κάποιοι:

– Είτε το θέλουμε, είτε όχι, πρόβλημα υπάρχει! Χρόνο με χρόνο αποκοπτόμαστε από τον λαό μας και ιδίως από τα νιάτα!

Άλλοι, πιο σωστά ερωτάνε:

– Προδίνουμε το μήνυμα του Χριστού για τη σωτηρία του κόσμου, για να συντηρούμε ένα μουσείο; Και απωθούμε στο περιθώριο τον λόγο του Χριστού για κάποιους που λατρεύουν τη λογία γλώσσα;

Τι προτιμάμε;

Σε τι ακουμπάμε;

Τι καίει την καρδιά μας; Η λογία γλώσσα, ή ο λόγος του Χριστού, η σωτηρία του κόσμου;

[...] Ο άνθρωπος πρέπει να ξέ-

ρει τι λέει στον Θεό στην προσευχή του.

Λόγια απλά, καθαρά, και ξάστερα!

[...] Όταν διαβάζοντας κάποιος ή ακούοντας κάποια λόγια χρειάζεται να τους κάμει και κάποια επεξεργασία για να τα καταλάβει, η γλώσσα τους του είναι ξένη· όσο καλά κι αν την ξέρει!

Και στην περίπτωση αυτή, ενώ προσπαθεί να κατανοήσει εκείνα που ακούει, του έρχονται και άλλα νοήματα. Και έτσι, τα αμέσως επόμενα, ούτε τα ακούει, ούτε τα καταλαβαίνει. Γιατί ή κολλάει· ή αφαιρείται· ή συναρπάζεται.

Γι' αυτό χρειάζεται η μετάφραση! Μελέτιος, Μητροπολίτης Νικοπόλεως, Μέθεξη ή Κατανόηση; Έκδ. Ι.Μητροπόλεως Νικοπόλεως, Πρέβεζα, 2011, σελ. 47-48.

Μετάφραση του Κορανίου

Η βεβαιότητα ότι το Κοράνιο είναι ο ίδιος ο λόγος του Θεού ανέστειλε για αιώνες οποιαδήποτε σκέψη μεταφράσεώς του. Κατά κανόνα χρησιμοποιείται το πρωτότυπο και από τα μη αραβικά μουσουλμανικά έθνη. [...]

Παρά τις παλαιότερες επιφυλάξεις τους, οι μουσουλμάνοι κυκλοφορούν σήμερα το αραβικό πρωτότυπο του Κορανίου με απόδοση σε όλες τις γλώσσες που ομιλούνται από μουσουλμανικούς λαούς.

Η ψυχή του Ισλάμ και του αραβικού πολιτισμού

Σε μία θρησκεία που δεν έχει ιερείς, μυστήρια, ανεπτυγμένη λειτουργική ζωή, εικόνες, η οποία

αποφεύγει να αποδώσει οποιαδήποτε μορφή στον Θεό, το Κοράνιο τελικά παραμένει το μόνο αισθητό σημείο της παρουσίας Του μεταξύ των ανθρώπων. Αποτελεί, κατά κάποιον τρόπο, είδος σαρκώσεως του θείου Λόγου. Και μόνο η απαγγελία των στίχων του οδηγεί σε κοινωνία με τον Θεό. Ο πιστός μουσουλμάνος, μέσω του αισθητού αυτού λόγου, οδεύει και συναντά τον αιώνιο λόγο του Θεού. Έτσι το Ισλάμ έγινε η κατεξοχήν θρησκεία της γραπτής αποκαλύψεως και οι οπαδοί του είναι απόλυτα προσκολλημένοι στο γράμμα του ιερού βιβλίου. Ο υπερβολικός σεβασμός εκτείνεται ακόμη και στις λέξεις του Κορανίου. Οι στίχοι του δεσπόζουν στα τεμένη, σε κάθε χώρο λατρείας· ως σύμβολα-εικονισμός αφηρημένης τέχνης του λόγου του Θεού. Η σημασία του δεν είναι απλώς λειτουργική. Για τους

μουσουλμάνους μυστικούς υπήρξε η πηγή της πνευματικής ανατάσεως. Πολλοί πιστοί γνωρίζουν από στήθους κεφάλαια του Κορανίου και δεν είναι λίγοι αυτοί που αποστηθίζουν ολόκληρο το ιερό βιβλίο.

Το Κοράνιο άσκησε αποφασιστική επίδραση σε ολόκληρο τον αραβικό πολιτισμό. Είναι το πρώτο γραπτό μνημείο της αραβικής και σφράγισε τη γλώσσα και τη θρησκευτική συνείδηση των Αράβων. Είναι εγχειρίδιο προσευχών, αναγνωστικό, περίληψη της ιεράς ιστορίας, βάση της ηθικής και της νομοθεσίας. Χωρίς υπερβολή, κατέστη η ψυχή του Ισλάμ.

Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, Ισλάμ. Θρησκευτιολογική επισκόπηση. Δ.Ο.Λ. (ΤΟ ΒΗΜΑ), Αθήνα, 2016, σελ. 152, 158-9.

Ερμηνεία σύγχρονων συμβόλων με θρησκευτικό περιεχόμενο και χρήση θρησκευτικών κωδίκων επικοινωνίας

Α' Προς Κορινθίους 13, 1-13

¹Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων
λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ
ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβα-
λον ἀλαλάζον. ²καὶ ἔὰν ἔχω προφη-
τεῖαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ
πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἔὰν ἔχω πᾶ-
σαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν,
ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι. ³καὶ ἔὰν
ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου,
καὶ ἔὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυ-
θήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν
ώφελοῦμαι. ⁴Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ,
χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγά-
πη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται,
⁵οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ

παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν,
6 οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ
τῇ ἀληθείᾳ· 7 πάντα στέγει, πάντα πι-
στεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομέ-
νει. 8 ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. εἴτε
δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται·
εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶ-
σις, καταργηθήσεται. 9 ἐκ μέρους δὲ
γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύ-
ομεν· 10 ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε
τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. 11 ὅτε
ἤμην νήπιος, ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς
νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογι-
ζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνὴρ, κατήρ-
γηκα τὰ τοῦ νηπίου. 12 βλέπομεν γὰρ
ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε
δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον·
ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπι-
γνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην.
13 νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη,
τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ
ἀγάπη.

Γιάννης Ρίτσος, Ἐπιτάφιος (ἀποσπάσματα)

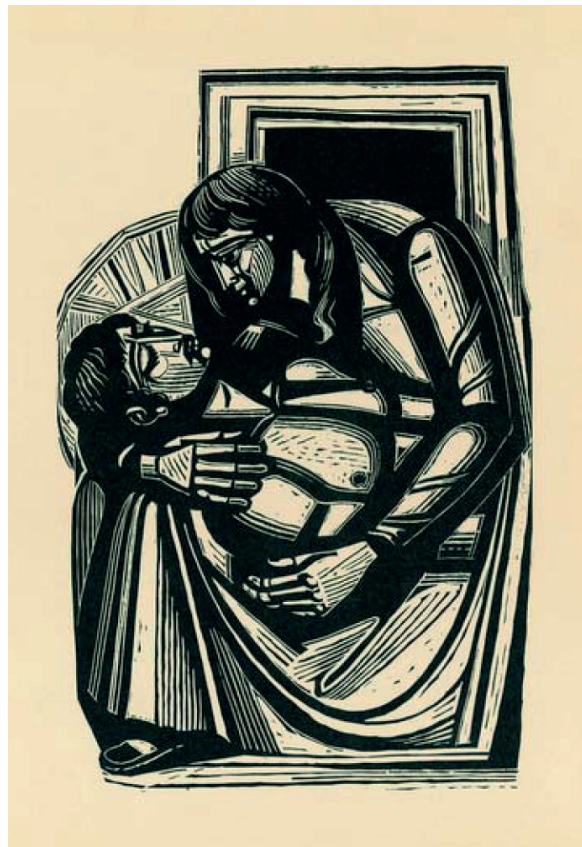
(Θεσσαλονίκη. Μάης τοῦ 1936. Μιά μάνα, καταμεσίς τοῦ δρόμου, μοιρολογάει τὸ σκοτωμένο παιδί της. Γύρω της καὶ πάνω της, βουΐζουν καὶ σπάζουν τὰ κύματα τῶν διαδηλωτῶν - τῶν ἀπεργῶν καπνεργατῶν. Ἐκείνη συνεχίζει τὸ θρῆνο της):

I

Γιέ μου, σπλάχνο τῶν σπλάχνων
μου, καρδούλα τῆς καρδιάς μου,
πουλάκι τῆς φτωχιάς αὐλῆς, ἀνθὲ
τῆς ἔρημιᾶς μου,
πῶς κλείσαν τὰ ματάκια σου καὶ δὲ
θωρεῖς ποὺ κλαίω
καὶ δὲ σαλεύεις, δὲ γρικᾶς τὰ ποὺ
πικρὰ σοῦ λέω;
Γιόκα μου, ἐσὺ ποὺ γιάτρευες κάθε
παράπονό μου,

Ποὺ μάντευες τί πέρναγα κάτου ἀπ’
τὸ τσίνορό μου,
τώρα δὲ μὲ παρηγοῶς καὶ δὲ μοῦ
βγάζεις ἄχνα
καὶ δὲ μαντεύεις τὶς πληγὲς ποῦ
τρῶνε μου τὰ σπλάχνα;
Πουλί μου, ἐσὺ ποῦ μοῦ ἔφερνες
νεράκι στὴν παλάμη
πῶς δὲ θωρεῖς ποῦ δέρνουμαι καὶ
τρέμω σὰν καλάμι;
Στὴ στράτα ἐδῶ καταμεσίς
τ’ ἄσπρα μαλλιά μου λύνω
καὶ σοῦ σκεπάζω τῆς μορφῆς τὸ
μαραμένο κρίνο.
Φιλῶ τὸ παγωμένο σου χειλάκι ποῦ
σωπαίνει
κι εἶναι σὰ νὰ μοῦ θύμωσε καὶ
σφαλιγμένο μένει.
Δὲ μοῦ μιλεῖς κι ἢ δόλια ἐγὼ τὸν
κόρφο δές, ἀνοίγω
καὶ στὰ βυζιά ποῦ βύζαξες τὰ νύχια,
γιέ μου μπήγω. [...]

στ' ἀργασμένα μπράτσα
καὶ σκιάχτρα στέκονται οἱ Θεοὶ κι
ἀφέντη ἔχουνε φάτσα.
Ἄχ, γιέ μου, πιά δὲ μοῦμεινε καμιὰ
χαρὰ καὶ πίστη,
καὶ τὸ χλωμὸ καὶ τὸ στερνὸ καντήλι
μας ἔσβήστη.
Καί, τώρα, ἐπὰ σὲ ποιά φωτιὰ τὰ
χέρια μου θ' ἀνοίγω,
τὰ παγωμένα χέρια μου νὰν τὰ
ζεστάνω λίγο;

Α. Τάσσος, Επιτάφιος, ξυλογραφία.

Ἐπιτάφιος Θρῆνος (Ἐγκώμια τοῦ Ἐπιταφίου - Μεγάλη Παρασκευὴ βράδυ)

ΣΤΑΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

Ἦχος γ´.

Αἱ γενεαὶ πᾶσαι, ὕμνον τῇ ταφῇ
σου, προσφέρουσι Χριστέ μου.
Καθελών τοῦ ξύλου, ὁ Ἄριμαθαίας,
ἐν τάφῳ σε κηδεύει.
Μυροφόροι ἦλθον, μύρα σοι Χριστέ
μου, κομίζουσαι προφρόνως.
Δεῦρο πᾶσα κτίσις, ὕμνους
ἐξοδίους προσοίσωμεν τῷ Κτίστη.
Ὡς νεκρόν τόν ζῶντα, σύν μοιροφόροις
πάντες μυρίσωμεν ἐμφρόνως.
Ἰωσήφ τρισμάκαρ, κήδευσον τό
σῶμα, Χριστοῦ τοῦ ζωοδότου.
Οὓς ἔθρεψε τό μάνα, ἐκίνησαν τήν

πτέρναν, κατά τοῦ Εὐεργέτου.
Οὓς ἔθρεψε τό μάνα, φέρουσι τῷ
Σωτῆρι, χολήν ἅμα καί ὄξος.
Ἰωσήφ κηδεύει, σύν τῷ Νικοδήμῳ
νεκροπρεπῶς τόν Κτίστην.
Ζωοδότα Σῶτερ, δόξα σου τῷ
κράτει, τόν Ἄδην καθελόντι.
Ἦπτιον ὀρῶσα, ἡ πάναγνός σε
Λόγε, μητροπρεπῶς ἐθρήνει.
Ἦ γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατόν μου
τέκνον, ποῦ ἔδου σου τό κάλλος;
Θάνατον θανάτῳ, σύ θανατοῖς, Θεέ
μου, θεία σου δυναστεία.
Ἦ δάμαλις τόν μόσχον, ἐν ξύλῳ
κραμασθέντα, ἠλάλαζεν ὀρῶσα.
Ἦ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου,
γλυκύτατόν μου τέκνον, πῶς
τάφῳ νῦν καλύπτῃ;
Αἱ μυροφόροι Σῶτερ, τῷ τάφῳ
προσελθοῦσαι, προσέφερόν σοι
μύρα.
Ἀνάστηθι Οἰκτίρμον, ἡμᾶς ἐκ τῶν

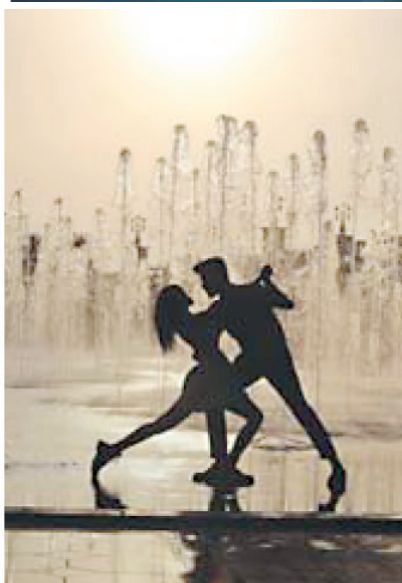
βαράθρων, ἔξανιστῶν τοῦ Ἄδου.
Ἄναστα Ζωοδότα, ἡ σέ τεκοῦσα
μήτηρ δακρυρροοῦσα λέγει.
Κλαίει καί θρηνεῖ σε, ἡ πάναγνός σου
μήτηρ, Σωτήρ μου νεκρωθέντα.
Ἔρραναν τόν τάφον, αἱ μυροφόροι
μύρα λίαν πρῶτ' ἔλθοῦσαι. (τρῖς)
Εἰρήνην Ἐκκλησία, λαῶ σου
σωτηρίαν, δώρησαι σῆ Ἐγέρσει.

Μιχαῖλοβιτς Βασνετόφ (1848-1926),
Επιτάφιος Θρήνος.

4.2. ΜΥΘΟΣ

Μύθος και λόγος στη ζωή

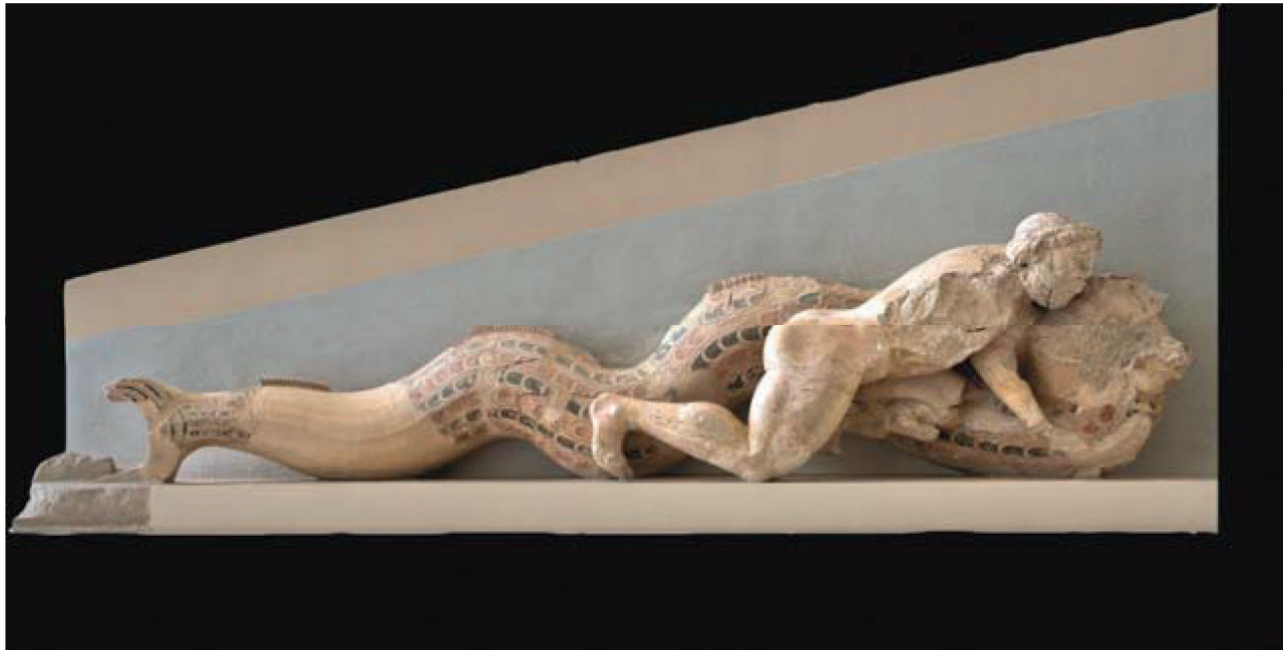
Στοιχεία μύθου και λόγου στις θρησκείες

Μύθος: θρησκεία, φιλοσοφία, τέχνη

Στη θρησκευτική περιοχή ο μύθος αποτελεί πάντοτε την αφετηρία. Αυτό σημαίνει ότι οι ρίζες του και οι καταβολές του είναι η ζωή και τα στρώματα της ανθρώπινης ύπαρξης. [...] Ο μύθος εκφράζει τη ζωή και τις βιωματικές ρίζες της ύπαρξης και συνάμα κάνει την πράξη συγκεκριμένη. Ανάλογα με την ποιότητα της θρησκευτικής ζωής και με την καλλιέργεια της ύπαρξης ο μύθος παίρνει και την αντίστοιχη μορφή. Πράγματι, ο μύθος είναι ένα υφάδι που όλο πλέκεται και ανανεώνεται, παίρνοντας διάφορες μορφές. Η πορεία και η εξέλιξη στο πλάσιμο της

στόφας ενός μύθου είναι δεμένη οργανικά με την ποιότητα, την ειλικρίνεια και την ένταση της θρησκευτικής ζωής. [...] Υπάρχει ο μύθος και στη φιλοσοφία (τουλάχιστο στην πλατωνική). Διατηρεί βέβαια τον ερμηνευτικό και συμβολικό του χαρακτήρα, αλλά ποτέ δεν αποτελεί την αφετηρία. [...] Ο μύθος έχει κεντρική θέση και στην περιοχή της τέχνης. Αλλά και εδώ διαφοροποιείται ως προς τη δομή και την έκφρασή του. [...] Στην προκειμένη περίπτωση το δέσιμο του μύθου και η λειτουργική του έκφραση πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργεί την αισθητική συγκίνηση.

Ματσούκας, Ν., Λόγος και Μύθος με βάση την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, Πουρναράς, Θεσσαλονίκη, ²1990, σελ. 29-31.

Τμήμα πώρινου αετώματος από τον παλαιό αρχαϊκό ναό στην Ακρόπολη. Τρίτων, Μουσείο Ακρόπολης 550-540 π.Χ. Από τον κύκλο των μύθων του Ηρακλή: Ο Ηρακλής παλεύει με τον Τρίωνα.

Ο μύθος για τη γέννηση της Αθηνάς

Όταν οι θεοί του ουρανού νίκησαν τους Τιτάνες, ο Δίας, έσμιξε με μια κόρη του Ωκεανού και της Τηθύος, τη Μήτιδα... Γρήγορα όμως

μαθαίνει πως η Μήτιδα θα του γεννούσε πρώτα την Αθηνά, που θα του έμοιαζε στην παλικάριά και το μυαλό και έναν γιο αργότερα, πιο έξυπνο από εκείνον, που μεγαλώνοντας ήταν φόβος να του αρπάξει το θρόνο. Για να γλυτώσει μια για πάντα από έναν τέτοιο κίνδυνο, ο Δίας καταπίνει τη Μήτιδα και την κρατάει μέσα του... Όταν έρχεται η ώρα να γεννηθεί η Αθηνά, ο Δίας προστάζει τον Προμηθέα -κατ' άλλους τον Ήφαιστο- να του ανοίξει με μια τσεκουριά το κεφάλι. Έτσι ξεπηδάει αλαλάζοντας και πάνοπλη η νέα θεά.

Κακριδής, Ι., Ελληνική Μυθολογία, τ. 2, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1986, σελ. 98-100.

Εξάλειπτρο (μικρό αγγείο για αρωματικά έλαια και υγρές αλοιφές, που συνήθως χρησίμευαν για τον καλλωπισμό) με την παράσταση της γέννησης της Αθηνάς του 570-560 π.Χ. Βρέθηκε στη Θήβα. Σήμερα εκτίθεται στο Μουσείο του Λούβρου (CA616).

Μύθος και ιστορική αφήγηση στην Αγία Γραφή

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗ- ΤΟΣ: Η δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου (Γεν 1, 1 – 2, 4)

Η εμφάνιση της ζωής

Πριν από μερικά δισεκατομμύρια χρόνια, η επιφανειακή μορφή του πλανήτη μας δεν θύμιζε, ασφαλώς, σε τίποτα τη σημερινή εικόνα. Είναι πιθανόν ότι η ατμόσφαιρά του αποτελείτο από υδρογόνο, αμμωνία, μεθάνιο, υδρατμούς και άλλα αέρια· οπωσδήποτε, όμως, όχι οξυγόνο, που είναι χημικά πολύ δραστικό και θα σχημάτιζε γρήγορα σύνθετες ενώσεις. Τη σημερινή του παρουσία στην ατμόσφαιρα, το οξυγόνο την οφείλει στη συνεχή του ανακύκλωση μέσω των φυτών. Τότε, βέβαια, φυτά δεν υπήρχαν. Βράχοι και νερό

κάλυπταν την επιφάνεια της Γης. Μορφές, ωστόσο, ενέργειας, ουσιώδεις για τη χημική και βιολογική εξέλιξη, πρέπει να ήταν παρούσες σε αφθονία: Ηλεκτρικές εκκενώσεις στην ατμόσφαιρα και υπεριώδης ακτινοβολία, που λόγω της απουσίας οξυγόνου έφθανε ανεμπόδιστη από τον Ήλιο.

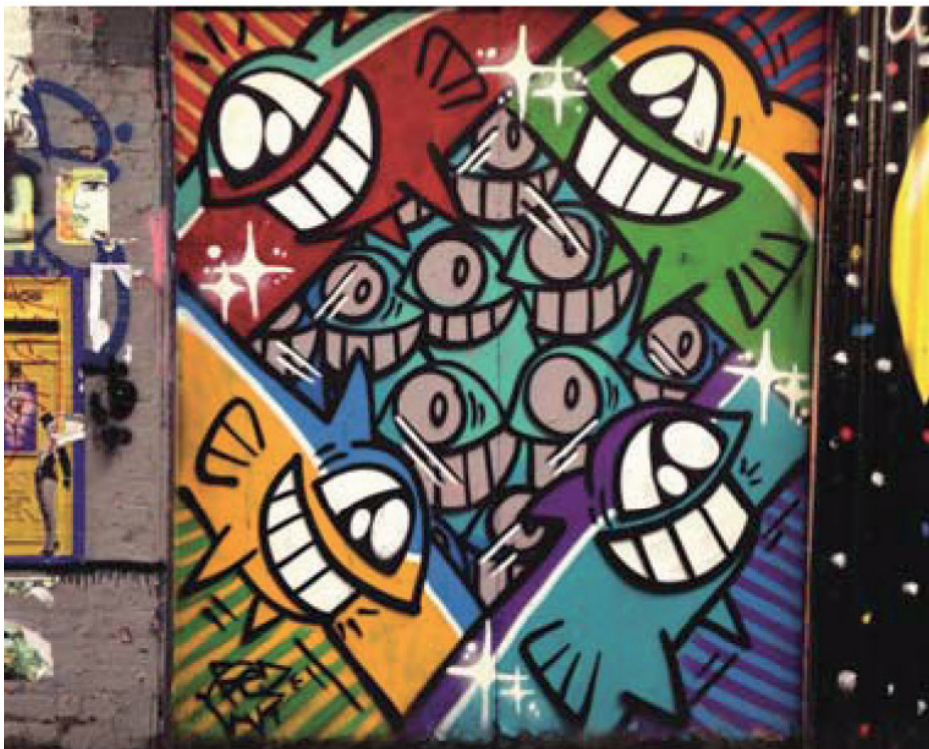
Ασφαλώς, είναι δύσκολο να φαντασθεί κανείς ότι σ' αυτόν τον ταραγμένο πλανήτη –που χαρακτηρίζεται από έντονη ηφαιστειακή δράση, μεγάλες γεωλογικές μεταβολές, και περιβάλλεται από ατμόσφαιρα δηλητηριωδών αερίων– είναι εφικτό η ζωή να κάνει το πρώτο της βήμα. [...] Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο δρόμος από αυτές τις χημικές ενώσεις ως το κύτταρο –τη βασική μονάδα της ζωής– είναι μακρύς και δαιδαλώδης. Διότι το κύτταρο

αποτελεί μια αξιοθαύμαστη σύνθεση ενός δισεκατομμυρίου μορίων, διατεταγμένων σε πολύπλοκες δομές. Μόνο στο ανθρώπινο σώμα υπάρχουν 200 περίπου ποικιλίες κυττάρων, η κάθε ποικιλία έχοντας μια ειδική λειτουργία και αποστολή να επιτελέσει. [...]

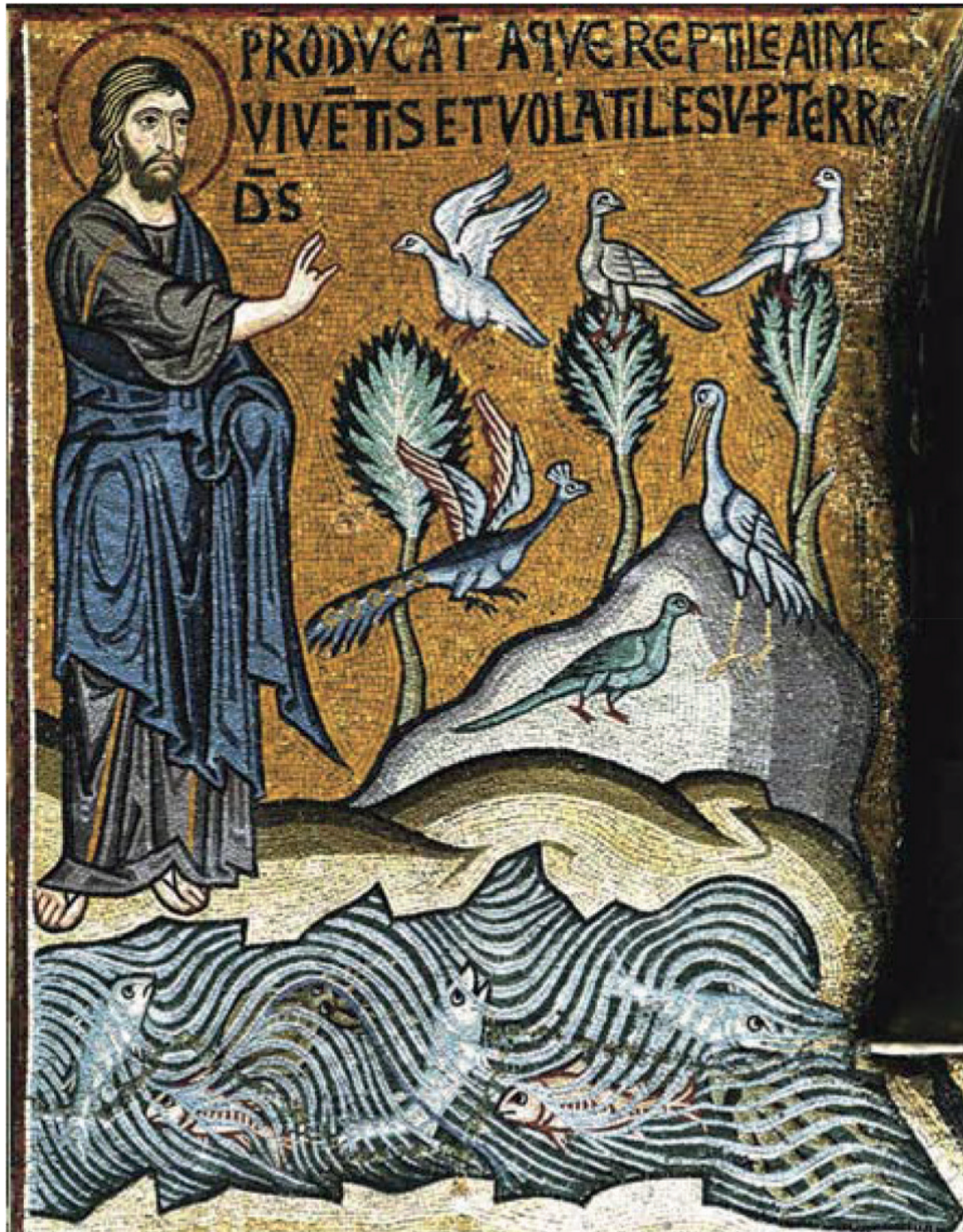
Η σημερινή εικόνα του κύκλου της ζωής αρχίζει να αναδύεται. Οι ζωικοί οργανισμοί εκτρέφονται με οργανικές ύλες και τις καίνε με τη βοήθεια του οξυγόνου· ενώ τα φυτά αναπτύσσονται και διαβιούν με τη βοήθεια του ηλιακού φωτός, απελευθερώνοντας συνεχώς οξυγόνο. Όσο γνωρίζουμε, πάντως, ο παλαιότερος πολυκύτταρος οργανισμός πρέπει να ήταν κάποιο είδος μέδουσας, που έκανε την εμφάνισή του πριν από 700 εκατομμύρια χρόνια. Τα πρώτα είδη ιχθύων εμφανίσθη-

καν πολύ αργότερα, πριν από 500 περίπου εκατομμύρια χρόνια. Είναι αξιοσημείωτο ότι, για πολύ μεγάλο διάστημα της ηλικίας της Γης, η παρουσία της ζωής περιορίζεται σε υδάτινους χώρους, σε λίμνες και ωκεανούς. [...]

Γραμματικάκης, Γ., Η κόμη της Βερενίκης. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, ¹⁵1998, σελ. 92, 93, 97-98, 99, 102-104.

Γκράφιτι στο ανατολικό Λονδίνο.

Ο Χριστός δημιουργεί τα πετεινά του ουρανού και τα ψάρια. Ψηφιδωτό (1140-70) στη καπέλα Παλατίνα, Παλέρμο. Κύριος Ναός, Κεντρικός Διάδρομος, Νότιος Τοίχος. Λεπτομέρεια.

Η συμβολική γλώσσα της Παλαιάς Διαθήκης

[...] Από τα παραπάνω προκύπτει σαφώς ότι η πρόσληψη μυθολογικών στοιχείων, που εξυπηρετούν τη διατύπωση των βιβλικών αληθειών, δεν σημαίνει και πρόσληψη της μυθολογικής σκέψης. Η ουσία του μύθου βρίσκεται στη θεώρηση των θεών ως μέρους του κόσμου τούτου. Ο τονισμός όμως της υπερβατικότητας του Θεού στη Βίβλο αποκλείει οποιοδήποτε συσχετισμό της με τα μυθολογικά κείμενα. Είναι αυτονόητο ότι συχνά η βιβλική γλώσσα είναι έντονα επηρεασμένη από τους μύθους της περιοχής, εφόσον οι βιβλικοί συγγραφείς αντλούν υλικό από τις αφηγήσεις του πνευματικού τους περιβάλλοντος, ιδιαίτερα όταν οι αφηγήσεις αυτές αναφέρονται σε θέματα όπως η δημιουργία,

η προέλευση του κακού, η σχέση του ανθρώπου με το Θεό κ.λπ., που απασχολούν και τους ίδιους. Παρ' όλα αυτά, κατά πραγματικά αξιοθαύμαστο τρόπο, ο μύθος χρησιμοποιείται πάντοτε ως γλωσσική επένδυση, προκειμένου να διακηρυχθεί αφηγηματικά η αλήθεια για τον ένα και μοναδικό Θεό, ο οποίος δημιούργησε τον κόσμο τέλειο, έπλασε τον άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή του, επεμβαίνει σωτηριολογικά στην ιστορία κ.λπ. Μέσα από τις αφηγήσεις των ένδεκα πρώτων κεφαλαίων της Γενέσεως προβάλλει με τον πιο παραστατικό τρόπο η πτωτική πορεία του ανθρώπου που χαρακτηρίζεται από μια αλυσιδωτή διάσπαση των σχέσεων, ως συνέπεια της διάσπασης των σχέσεων με τον Θεό.

Κωνσταντίνου, Μ., Χίλια χρόνια και

μία μέρα. Η συμβολική γλώσσα των αφηγηματικών κειμένων της Π.Δ., Σύναξη, 67, 1999, σελ. 110-111.

Το ζήτημα του μύθου και της αλήθειας στη θρησκευτική γλώσσα. Χρήση και ερμηνεία θρησκευτικών πηγών με μυθολογικό υλικό

«Ο Καλός Ποιμένας», ψηφιδωτό από το μαυσωλείο της Γάλα Πλακίδια στη Ραβένα, 425 μ.Χ.

Ένας βαθιά ελληνικός ορθόδοξος άγιος με «ρίζες» και «κλαδιά» πέρα από την ορθοδοξία

Υπάρχουν άγιοι στην ορθοδοξία που οι θρύλοι οι οποίοι τους συνοδεύουν φανερώνουν την ιδιαίτερη σχέση και αγάπη των πιστών προς αυτούς, σχέση που τους εκτείνει πέρα από τα όρια του δόγματος και της θρησκείας, τους καθιστά περισσότερο οικείου και οικουμενικούς.

Ένας από τους κυριότερους τέτοιους αγίους είναι ο Καππαδόκης Άγιος Γεώργιος, ο οποίος στη λαϊκή ψυχή έχει στοιχεία αγιοσύνης και ηρωισμού ταυτόχρονα, όπως και ο άλλος έφιππος άγιος, ο άγιος Δημήτριος. Στην Καππαδοκία, μάλιστα, πιστεύουν ότι τα άλογα του Άι-Γιώργη, του Άι-Δημήτρη, των αγίων Θεοδώρων και του αγίου Μηνά

τρέχουν στον ουρανό και ότι είναι αυτά που προκαλούν τις βροντές και τις αστραπές με τα πέταλά τους.

Το βασικό χαρακτηριστικό όμως του αγίου Γεωργίου σύμφωνα με τους θρύλους που σχετίζονται μ' αυτόν, το φανερώνει το επίθετο «δρακοντοκτόνος», επειδή ο άγιος σκότωσε ένα δράκο που φρουρούσε όλο το νερό της περιοχής και δεν άφηνε τους κατοίκους να υδρευτούν, αν δεν του έδιναν βορά κάθε φορά από έναν συντοπίτη τους. Αυτό συνεχιζόταν επί πολλά χρόνια, μέχρι που ήρθε η σειρά της μονάκριβης κόρης του τοπικού άρχοντα να θυσιάσει στον δράκο.

Τότε, ο άγιος, καβαλάρης, με το κοντάρι του σκότωσε τον δράκο, έσωσε την κοπέλα και ελευθέρωσε και την πόλη.

Το αξιοσημείωτο στην όλη ιστορία είναι ότι την ιδιότητα του δρακοντοκτόνου ο άγιος την αποκτά μόλις τον εντέκατο αιώνα, και όχι ενωρίτερα. Οι παλαιότερες παραστάσεις του αγίου τον εικονίζουν ως αξιωματούχο. Γράφει σχετικά η αναπληρώτρια καθηγήτρια Βυζαντινής Τέχνης, Μαρία Βασιλάκη: «Οι κατεξοχήν δρακοντοκτόνοι άγιοι στην Ανατολική Εκκλησία ήταν οι δυο Θεόδωροι, ο Τήρων και ο Στρατηλάτης. Η παλαιότερη παράσταση με τον Γεώργιο του έκτου αιώνα τον δείχνει ως αξιωματούχο, δηλαδή με την επίσημη και όχι με τη στρατιωτική του στολή. Δεν γνωρίζω για παράσταση του ένατου αιώνα. Πάντως, μόλις τον εντέκατο εμφανίζεται ως δρακοντοκτόνος. Πως και γιατί αντικαταστάθηκαν οι Θεόδωροι από τον Γεώργιο είναι ένα ζη-

τούμενο». Το γεγονός πάντως δεν είναι άσχετο και με το ότι τον εντέκατο αιώνα το Βυζάντιο βρίσκεται πλέον σε εξαιρετικά δυσχερή θέση.

Ως δρακοντοκτόνο, τον άγιο τον διεκδίκησε και το Ισλάμ, κατά τον δέκατο τρίτο και δέκατο τέταρτο αιώνα, ονομάζοντας τον Σαρί Σαλτίκ. Σύμφωνα με τον δικό τους θρύλο, ο Σαρί Σαλτίκ, πιστός σύντροφος του Χατζί Μπεκτάς (ιδρυτή του τάγματος των Μπεκτασήδων) έφθασε στη Βουλγαρία, σκότωσε έναν δράκοντα με επτά κεφάλια, απελευθέρωσε τη βασιλοπούλα και οι χριστιανοί (οι «άλλοι») ασπάστηκαν τον Μωάμεθ. Ο ίδιος θρύλος είναι πολύ ισχυρός στην Κρόια της Αλβανίας, αλλά και στη Βοσνία. [...]

Ο άγιος Γεώργιος των Μπεκτασήδων: Ο σύγχρονος ελληνισμός

έχει συνδέσει με πλήθος εθίμων τη γιορτή του αγίου Γεωργίου. Τόσα πολλά είναι τα έθιμα που συνοδεύουν τις γιορτές του, ώστε είναι αδύνατον να καταγραφούν όλα και από όλα τα μέρη του ελληνισμού. Κοινό χαρακτηριστικό των περισσότερων είναι ότι ανήμερα της γιορτής του τρώνε αρνί, ενώ το ζώο αυτό, σε πολλά κτηνοτροφικά μέρη, κατά τη σχετική πανήγυρη, το περιφέρουν γύρω από την εκκλησία του αγίου, ενώ κολλούσαν κεριά στα κέρατά του και τα άναβαν, καθώς πήγαιναν να προσκυνήσουν.

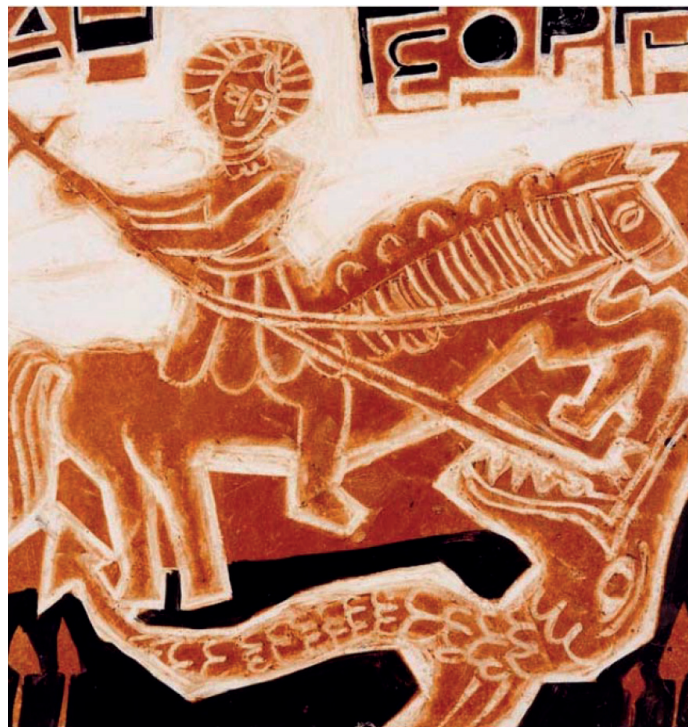
Ο άγιος Γεώργιος όμως είναι αγαπημένος άγιος και των μουσουλμάνων Μπεκτασήδων ή Αλεβιτών (αίρεση του Ισλάμ, κατά πολλούς όμως θεωρούνται κρυπτοχριστιανοί). Ιδιαίτερα σε περιοχές της Θρά-

κης, ο άγιος Γεώργιος τιμάται σε πολλούς τεκέδες (αλεβίτικα μοναστήρια), αλλά και στις πολλές ορθόδοξες εκκλησιές και παρεκκλήσια του αγίου που υπάρχουν στην περιοχή πολλές φορές απαντώνται μουσουλμάνοι που πηγαίνουν να προσευχηθούν ή να αφήσουν κάποιο τάμα! Κυρίως όμως προσφέρουν θυσίες ζώων, τα λεγόμενα Κουρμπάνια, κατά την ημέρα της γιορτής του αγίου, με το παλαιό ημερολόγιο, στις 6 Μαΐου.

Σταματιάδου, Μ., Ένας βαθιά ελληνικός ορθόδοξος άγιος με «ρίζες» και «κλαδιά» πέρα από την ορθοδοξία, Νέμεσις, τ. 113, Μάρτιος 2011.

Εικόνα Αγίου Γεωργίου. Άγνωστος ζωγράφος του Χάνδακα, τέλη 15ου αιώνα μ.Χ.

Πέρης Ιερεμιάδης, Άη Γιώργης.

Άγιος Γεώργιος ο Κουδουνάς στην Πρίγκηπο. Προσκύνημα χριστιανών και μουσουλμάνων.

Κριτική προσέγγιση των πεποιθήσεων και των στάσεων των πιστών απέναντι στα ιερά κείμενα

Παραδόσεις για τον άγιο Νικόλαο στην Ευρώπη

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες είναι διαδομένος ένας μύθος, με πρωταγωνιστή τον άγιο Νικόλαο. Σύμφωνα αυτόν, ένας έμπορος, που ζούσε στην πόλη του Αγίου Νικολάου, έχασε την περιουσία του και ήταν σε απόγνωση, επειδή δεν μπορούσε να ζήσει την οικογένειά του. Όταν ο άγιος έμαθε για την τραγική κατάσταση της οικογένειάς, αποφάσισε να τον βοηθήσει. Κατά τη διάρκεια της νύχτας, ώστε να μη γίνει αντιληπτός, πήγε στη στέγη του σπιτιού του και έριξε χρυ-

σά νομίσματα από την καμινάδα, τα οποία έπεσαν μέσα σε μια κάλτσα, που είχαν κρεμάσει στο τζάκι για να στεγνώσει. Το πρωί, η οικογένεια του εμπόρου ανακάλυψε το απρόσμενο δώρο.

Έτσι, σε διάφορους τόπους, διαδόθηκε το έθιμο να κρεμούν κάλτσες στο τζάκι και να τοποθετούν μέσα σε αυτές δώρα για τα παιδιά και η ανταλλαγή δώρων. Ο μύθος έγινε απαρχή για τη διάδοση ποικίλων δοξασιών και παραδόσεων σε ολόκληρο τον κόσμο.

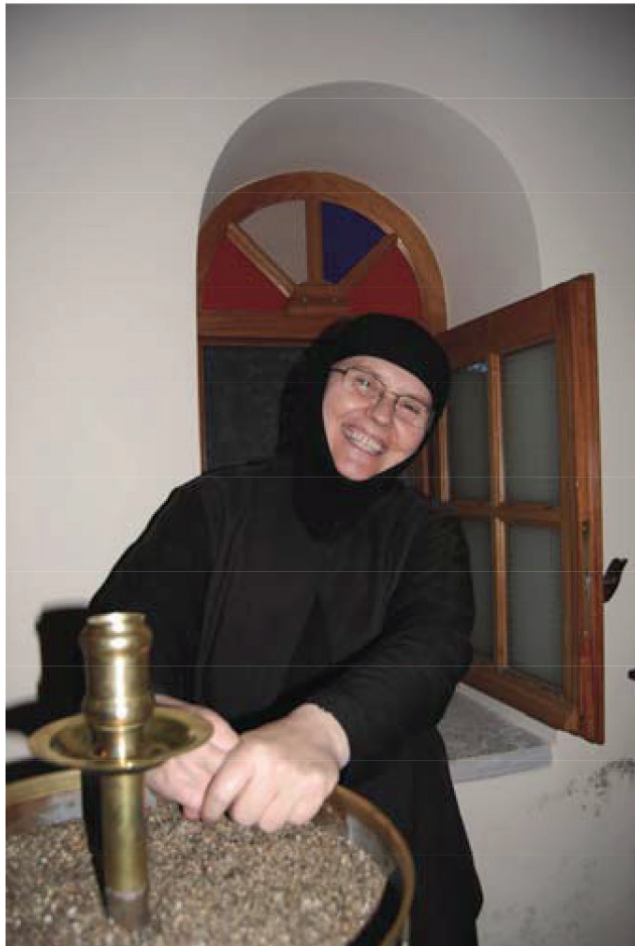
4.3. ΕΚΦΡΑΣΗ

Μορφές έκφρασης της πίστης και των θρησκευτικών βιωμάτων

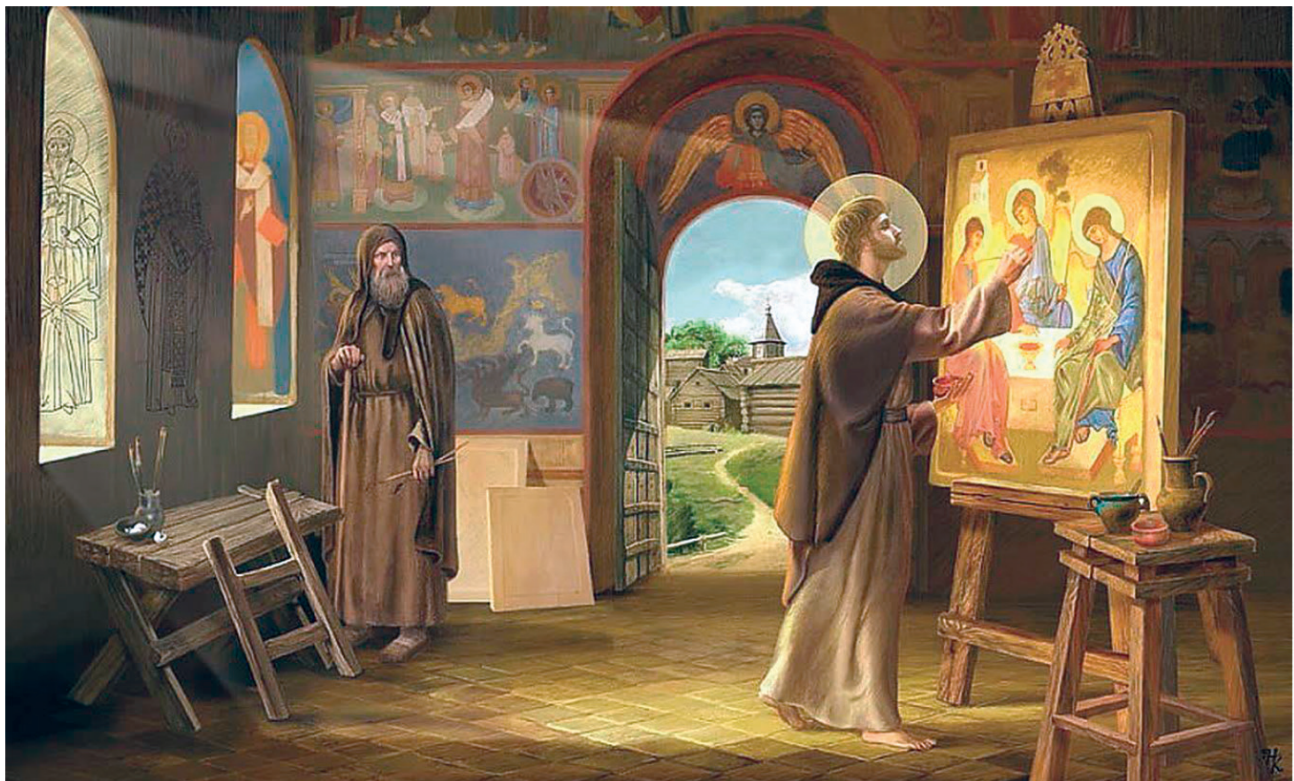
Σπάνια εικόνα της Σταύρωσης (8ος αιώνας). Ιερά Μονή Θεοβαδίστου Όρους Σινά, Αγίας Αικατερίνης.

Θρησκευτικό συναίσθημα και ποικίλες μορφές έκφρασης στις θρησκείες

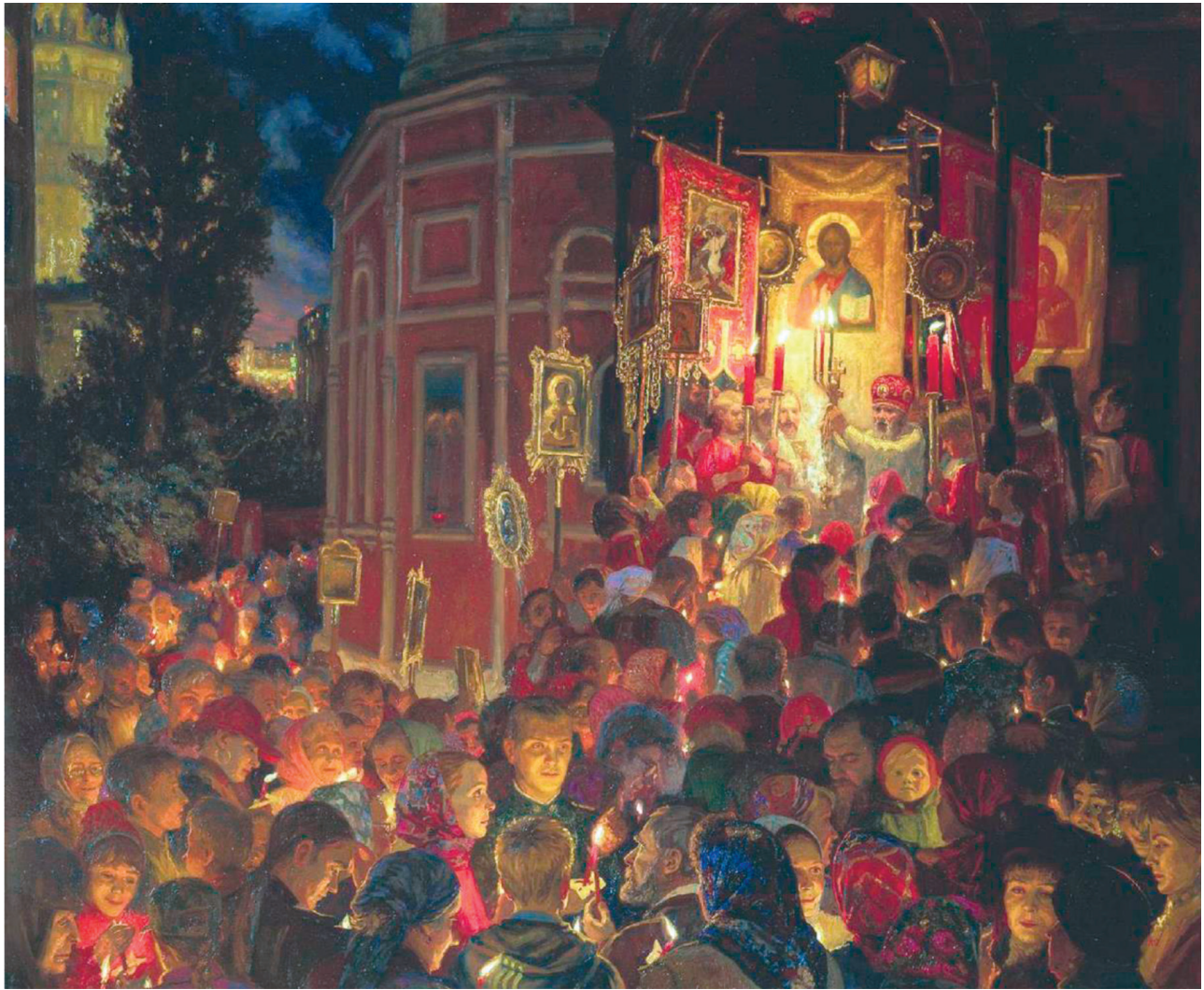

Από τη Μονή Ευαγγελιστρίας, Βοιωτία. Αριστερά. Στο παρεκκλήσι του Αη-Γιώργη, μοναχή Ξένη, σήμερα ηγουμένη, με το όνομα Ανθούσα. Δεξιά. Στο καθολικό της μονής.

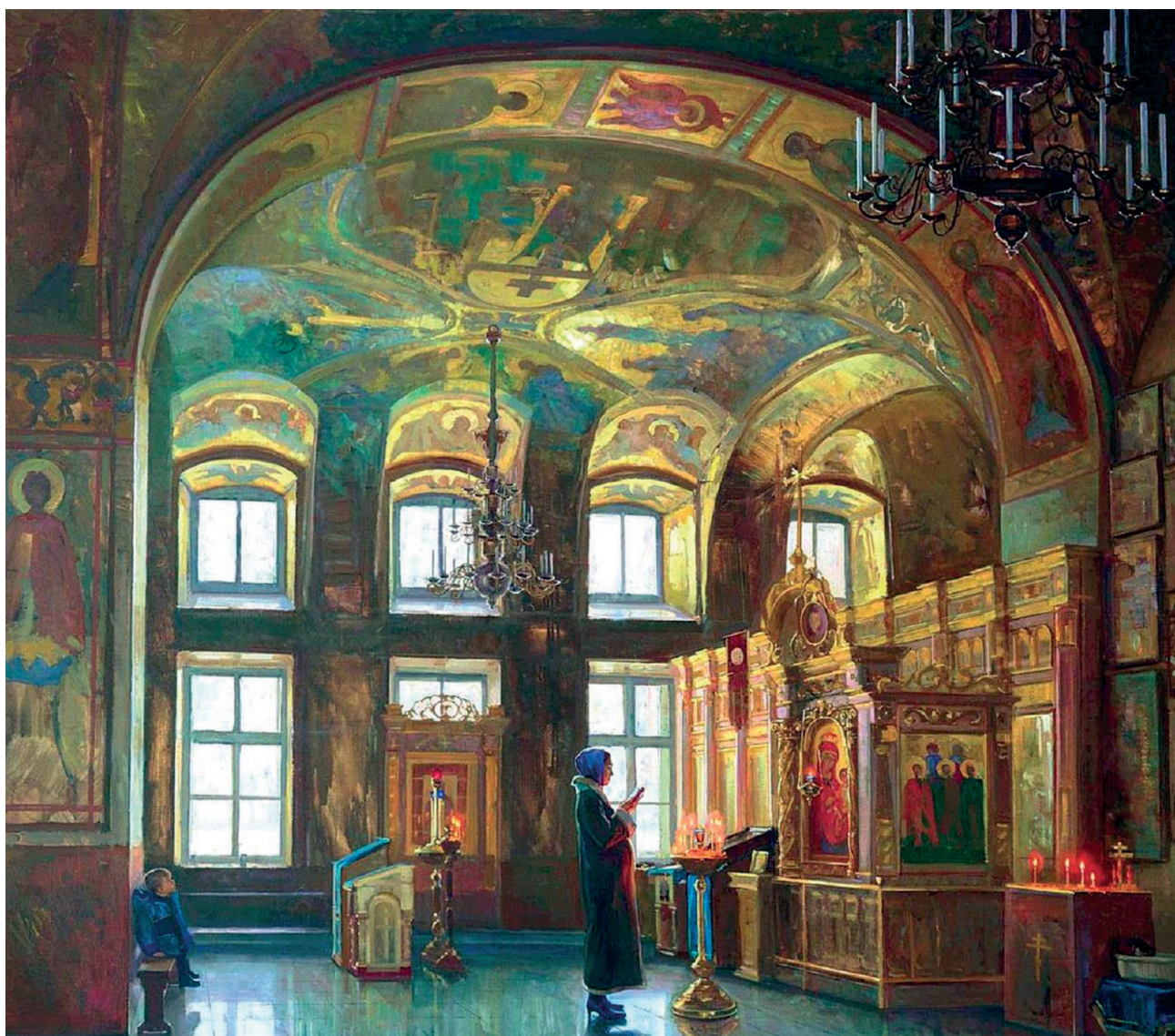
Πίνακες ζωγραφικής

**Ο Αντρέι Ρουμπλιόφ, περίφημος Ρώσος ζωγράφος και αγιογράφος (1360-1438), ιστορεί την εικόνα της Αγίας Τριάδας.
[Σύγχρονος πίνακας].**

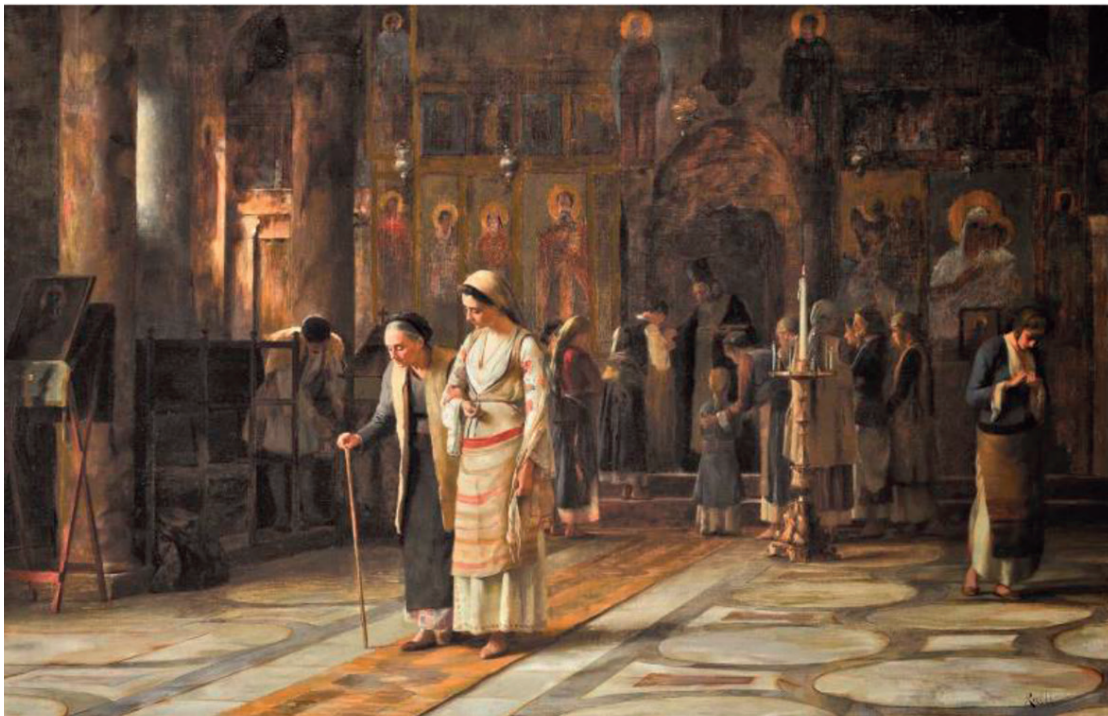
Γιούλια Κουζένκοβα, Πάσχα (2002).

**Ντμίτρι Πετρόφ, Η προσευχή της
εγκύου, 2005.**

**Θεόδωρος Ράλλης (1852-1909),
Η Κανδήλα.**

**Θεόδωρος Ράλλης, Μετά τη θεία
Λειτουργία.**

Θρησκεία, πίστη και τέχνη

Γεώργιος Δροσίνης, Πίστη

**Δεν έχεις πίστη, όταν τα στάχια σου
προσμένεις να γενούν σιτάρι,
κι από τ' άκαρπο δεντρί, που
κέντρωσες,
προσμένεις καρπερό βλαστάρι!**

**Πίστη έχεις, όταν από το χέρσωμα
κι από τα αστραποκαμένα ξύλα,
προσμένεις τους καρπούς
ολόδροσους
και καταπράσινα τα φύλλα. [...]**

**Δεν έχεις Πίστη, όταν τ' απόβραδο
προσμένεις να προβάλλουν
τ' άστρα,
και με του πετεινού το λάλημα
να φέξη η αυγή ροδογελάστρα!**

**Σπύρος Παπαλουκάς, Λιτανεία, Βη-
μόθυρο, τεύχ. 4, 2010 σελ. 125.**

**Λίγα λόγια του ζωγράφου
για το έργο του:**

**Από την καρδιώτιστα του Άγγελου
Κοτάντου, στη μαυροφόρα Αποκαρ-
διώτισσα κι από 'κει στην Παναγία
ολόφωτη, την Κεριώτισσα.**

Χρήστος Μποκόρος, Κεριώτισσα (2013)

Πριν από καν' να μήνα μου τηλεφώνησε ο Ν. [...] και μου ζήτησε να ενδώσω στην πρόκληση μιας Παναγίας. Να Τη ζωγραφίσω, είπε, για τη γιορτή Της, τον δεκαπενταύγουστο. Βιάστηκα να του απαντήσω ότι είμαι χωμένος βαθειά μέσα στα έργα της έκθεσης που ετοιμάζω για τον Δεκέμβρη στο μουσείο Μπενάκη, ότι δεν έχω χρόνο ούτε μυαλό για κάτι άλλο. Λες κι η ζωγραφική γίνεται μόνο με χρόνο και μυαλό!

Μιλούσα εκείνες τις μέρες με το “Σαμιωτάκι”, τον “ευμάθιο” Βαγγέλη Ζουρνατζή, και μού 'στειλε ψηφιακά κάποιες Παναγίες απ' το πολύτιμο αρχείο του, επιμελώς σχολιασμένες. Δεόμενες σκεφτόμουν στην αρχή ή καμμιάν Οδηγήτρια αρχετυπική, χω-

ρίς παιδί στα χέρια, αλλά η ανορθόγραφη “Καρδιότησα” μου έγνεφε μυστικά κι όλο σ’ αυτήν επέστρεφε το βλέμμα μου. Στην ωραιότητα της μητέρας και την παθιασμένη αναστροφή της κεφαλής του τέκνου της. Την πήρα ένα βράδυ, απεγνωσμένος από τα άλλα έργα μου κι απ’ τα παθήματά μου, νύχτα βαθείά, Την έστρεψα ανάποδα, ταπείνωσα το λαμπρό Της ένδυμα κι αφάνισα τον γυιό απ’ την αγκαλιά Της. Απόμεινε σκιά δεόμενη, άδεια και μονάχη. Είθε να με συγχωρέσει ο πολύς ... >

Άγγελος ο Κοτάντος, πρωτοψάλτης Χάνδακος και πρωτοϊστοριογράφος πάσης της αυτοκρατορίας, που Την εξωγράφισε δογματικώς και τεχνικώς άρτια εκείνος ο ικανότατος, αλλά εμένα μου φάνηκε ότι,

έτσι όπως Την άλλαξα, ταίριαζε περισσότερο στην κατάστασή μας. Εσωστρεφώς σπαρακτική, με ένα κενό στην αγκαλιά, να προσδοκά σε μια απεγνωσμένη δέηση εξ ονόματος όλων μας και να μας απευθύνει, το σπουδαιότερο, την τρυφερότητά Της. Την άλλη μέρα ασπάστηκα το μάγουλο κι έφυγε το σημάδι, φωτίστηκε το βλέμμα της και ρόδισαν τα χείλη. Γέμισα φλόγες φωτεινές τη σκοτεινή Της αγκαλιά και το μαφόριο. Κι έλαμψε η Παναγία των κεριών, ολόφωτη. Μια φλογισμένη μαυροφόρα. “Κεριώτισσα” Την είπα -ο απατεών επ’ αγαθώ- και δέομαι στη χάρη Της εν μετανοία.

Μποκόρος Χ., Καστέλλα, το δύσκολο καλοκαίρι του 2013,
Ιστοσελίδα Χρήστος Θ. Μποκόρος,
17/9/2016 (Ανακτήθηκε 14/5/2017).

**Φίκος, Wasted Love, 2014, graffiti
Πειραιάς.**

**Μιχαήλ Άγγελος, Άγγελος με κηρο-
πήγιο, 1494, Βασιλική San Domenico,
Bologna, Ιταλία.**

Ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, φορητή εικόνα, 14ος αι., Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών.

Αξιολόγηση των ποικίλων θρησκευτικών εκφράσεων που εντοπίζονται στο περιβάλλον των μαθητών/μαθητριών

Το προσκύνημα των απελπισμένων

«Την αρρώστια της αδελφής μου δεν είχα άλλον τρόπο να τη συζητήσω με τον εαυτό μου, να αναμετρηθώ μαζί της, να την κατανοήσω, να την εξημερώσω, παρά μόνο με τη χριστιανική διδασκαλία και πίστη. [...] Ζητούσα λοιπόν καθημερινά και επίμονα το θαύμα. Ήθελα να 'ρθει η στιγμή που θα τα αλλάξει όλα, εκζητούσα εκείνο το ευθέως, το παραχρήμα του θαύματος που διάβαζα στα Ευαγγέλια. Γιατί όχι και στην αδελφή μου; Ήθελα να γίνει και στην πραγματικότητα αυτό που

τόσο συχνά έβλεπα στα όνειρά μου, ότι η Γιούλα ήταν τελείως καλά και χαιρόμαστε και γελούσαμε. Για το ίδιο πράγμα προσεύχονταν νύχτα μέρα ο πατέρας μου και η μάνα μου. Και περισσότερο από όλους μας προσευχόταν η ίδια η αδελφή μου, με τη βαθιά και παιδική – με την ευαγγελική σημασία της λέξης – πίστη της. Μια χρονιά, αργότερα, ταξίδεψε στην Τήνο και έκανε το προσκύνημα των απελπισμένων, πήγε γονατιστή από το λιμάνι στην Παναγία. Τρέχαν τα γόνατά της αίμα, την εποχή εκείνη δεν υπήρχε η μοκέτα που υπάρχει σήμερα. Δεν την ένοιαζε το βλέμμα του κόσμου, το σχήμα της αξιοπρέπειας. Μου γυρίζουν πάντα τα άντερα διάφοροι αγέρωχοι προοδευτικοί που χλευάζουν αυτούς τους απελπισμένους ανθρώπους που σέρνονται στα γόνατα γυρεύ-

οντας τη γιατρεία τους, όλοι αυτοί που αισθάνονται ανώτεροι από τη μάνα εκείνη που έχει κάνει τάμα, για να σταθεί στα πόδια του το παράλυτο παιδί της. Περπατώντας με το κεφάλι ψηλά στη λεωφόρο της Προόδου, δεν προλαβαίνουν να κοντοσταθούν και να αναρωτηθούν τι πόνος μπορεί να δέρνει αυτούς τους ανθρώπους. Όταν πολύ αργότερα πήγα και εγώ στην Τήνο, είδα με πόσο σεβασμό περιβάλλουν οι άλλοι προσκυνητές αυτούς που πάνε στα γόνατα. Η στιγμή της εισόδου τους στην εκκλησία είναι μια ιερή στιγμή, ένα δέος δονεί την ατμόσφαιρα».

Ζουμπουλάκης, Στ., Η αδελφή μου, Πόλις, Αθήνα, 2012, σελ. 29-31.

Θεόδ. Ράλλης, Παραμονή Εορτής.

4.4. ΙΣΤΟΡΙΑ

Το ιστορικό γεγονός ως δομικό στοιχείο στον Χριστιανισμό και στις θρησκείες

Έργο του Σπύρου Καρδαμάκη στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών. Λεπτομέρεια, Βημόθυρο, τεύχ. 1, 2009/10, σελ. 243.

ΠΡΟΕΟΡΤΙΟ ΚΟΝΤΑΚΙΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

Ἦχος γ'. Ἡ Παρθένος σήμερον.

Ἡ Παρθένος σήμερον,
τὸν προαιώνιον Λόγον,
ἐν Σπηλαίῳ ἔρχεται, ἀποτεκεῖν
ἀπορρήτως.

Χόρευε ἡ οἰκουμένη ἀκουτισθεῖσα,
δόξασον μετὰ Ἀγγέλων καὶ τῶν
Ποιμένων,
βουληθέντα ἐποφθῆναι,
παιδίον νέον, τὸν πρὸ αἰώνων Θεόν.

Ἡ Παρθένος (Μαρία) σήμερα τὸν Λόγο
ποῦ πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ἦταν καὶ
εἶναι
μὲς στὸ σπήλαιο ἔρχεται γιὰ νὰ (Τὸν)
γεννήσει μυστικά.

Ἡ Οἰκουμένη ἀκουσε (τὸ νέο) καὶ

χόρευε,
δόξασε μαζί με τούς Ἀγγέλους καὶ
τούς Βοσκούς,
τὸν πρὶν ἀπὸ τούς αἰῶνες (ζῶντα), Θεὸ
ἐπειδὴ θέλησε νὰ μᾶς φανερωθεῖ σὰν
Νέο Παιδί.

**Αποσαφήνιση ὄρων,
προϋποθέσεων, ερμηνειῶν τῆς
θρησκευτικῆς ιστορίας**

Ιστορία, χρόνος καὶ προοπτικὴ

Σημεῖο αντιλεγόμενο στη διάστα-
ση του χρόνου ο γεννηθεὶς Χριστός.
Σημεῖο τομῆς στην ιστορία, πύλη εἰ-
σόδου του ἀχρονου στα περιγιάλια
τα δικά μας, στην αρμύρα καὶ τον
ἀέρα τῆς θάλασσας, στη μεσογειακὴ
μας γειτονιά. Ο προαιώνιος Λόγος,
ο ἐν ἀρχῇ, σὰρξ ἐγένετο, λιγάκι με-
λαχρινή.

Χαιρόμαστε με το ζευγάρι ουρανού και γης, το λώρο τον ομφάλιο, που όντας Θεού Υιός, και Θεός ο ίδιος, έγινε γιος τ' ανθρώπου.

Σημείο αντιλεγόμενο στο χωροχρόνο, καθώς ο χρόνος παραδοσιακά μετριέται χωρικά. «Χρόνος δὲ ἔστι τὸ συμπαρεκτεινόμενον τῆ συστάσει τοῦ κόσμου διάστημα» (Μ. Βασίλειος). Ο κύκλος της ζωής δεν είναι πια ο κύκλος της φθοράς, βασίλειο ενός αρχαίου ανθρωποβόρου θεού, του Κρόνου-χρόνου, κράτος αναπόδραστου θανάτου.

Ο χρόνος δεν είναι η στιγμή που περνά και χάνεται, πραγματικά ανυπόστατη.

Ο χρόνος δεν είναι η σειραϊκή εξέλιξη ενός αφελούς νομοτελειακού, σχεδόν μεταφυσικού εξελικτισμού, που αγνοεί τη θεμελιώδη προϋπόθεση

της ελευθερίας.

Ο χρόνος δεν είναι ο υποκειμενικά βιωμένος χρόνος μιας ιδιωτικής ηδονής ή αυτοεκπλήρωσης, συνοδευόμενης από μοναξιά.

Ο χρόνος δεν είναι η ανάκλησή του στη συνείδηση, η ανάμνηση, μια απεγνωσμένη ατομική προσπάθεια να σταματήσει κανείς το αδυσώπητο αργοκύλισμά του, να τον μουμιοποιήσει σε μια θανατερή ακινησία.

Είναι λειτουργικός χρόνος, ενεστωτικός, παροντικός, κοινωνικά βιωμένος, σε πλήρη συνάντηση, πρόσωπο προς πρόσωπο. Γι' αυτό και η λειτουργία είναι έργο λαού, η εκκλησία συνάθροιση ἐπὶ τῷ αὐτῷ. Στο αείποτε παρόν του βιωμένου χρόνου της θείας Λειτουργίας ζούμε δυναμικά την αιωνιότητα. Και συ-

νάμα κατευθυνόμαστε σε μια προοπτική, της Δευτέρας του Παρουσίας. Η αιωνιότητα είναι κατεξοχήν η παρουσία Του, η ηδονή η υπέρτατη και όχι το αργοκύλισμα των στιγμών σε αφόρητη πλήξη. Ο Χριστός ανοίγει τον χρόνο από την κατανόησή του ως φυσικού χρόνου, και λευτερώνει το χώρο από κάθε καταναγκασμό. Με την εισβολή του «καιρού» της «αιωνιότητας», ο άνθρωπος βιώνει το χωροχρόνο ως δημιουργία στο τώρα.

Βουλγαράκη-Πισίνα, Ε., Η Κατάφαση της Ιστορίας: Με Αφορμή την Εμπειρία των Χριστουγέννων, Ήχος του Ανέμου, 26/12/2012 (Ανακτήθηκε 14/5/2017).

Φορητή εικόνα διά χειρός Παρθενίου (λαϊκότροπος Κύπριος ζωγράφος, 1790-1848).

Για την προέλευση των θρησκειών, ανθολόγηση:

Αφρικανικά Θρησκευάματα

Στην αφρικανική ήπειρο διαβιούν εκατοντάδες λαοί, οι οποίοι διακρίνονται για την έντονη θρησκευτικότητα τους. Με ελάχιστες όμως εξαιρέσεις –όπως οι αρχαίοι Αιγύπτιοι και οι Αιθίοπες–, οι περισσότερες αφρικανικές φυλές μέχρι τον 20ό αι. δεν χρησιμοποίησαν γραφή και διατήρησαν τις θρησκευτικές παραδόσεις, τους νόμους, τη σοφία τους, κυρίως με μύθους και διάφορες δομές και έθιμα των κοινωνιών τους. Υπάρχουν δηλαδή τόσα αφρικανικά θρησκευάματα, όσοι και λαοί και φυλές, δηλαδή πολλές εκατοντάδες. Αρκεί να αναλογισθεί κανείς ότι στην εποχή μας χρησιμοποιούνται πάνω από 700 αφρικανικές

γλώσσες και ότι ακόμα γλώσσα και θρησκεία συνδέονται στενά, για να σχηματίσει μια πρώτη, αμυδρή ιδέα της εξαιρετικής αυτής ποικιλίας. Στην πρώτη φάση της μελέτης των αφρικανικών θρησκευμάτων υπήρξε η τάση να αναζητείται σ' αυτό η «πρωτόγονη θρησκεία» και οι αφρικανικές αντιλήψεις να θεωρούνται υπανάπτυκτες. Ήδη όμως σήμερα έχει διαπιστωθεί ότι τα θρησκευτά της Αφρικής έχουν τη δική τους εσωτερική εξέλιξη, η οποία λόγω ελλείψεως γραπτών πηγών ή άλλων μνημείων, δύσκολα μπορεί να καθορισθεί.

Ισλάμ

Το Ισλάμ είναι θρησκεία απόλυτα μονοθεϊστική και θεοκρατική, η οποία διαμορφώθηκε με το κήρυγ-

μα και τη δράση του Μωάμεθ.

Ινδουισμός

Ο Ινδουισμός είναι η πολύπτυχη θρησκευτική παράδοση των Ινδών, που περικλείει σε μικρογραφία τους περισσότερους τύπους θρησκευτικής εμπειρίας. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε στους νεότερους χρόνους από ευρωπαίους μελετητές για να περιλάβει την απίθανη ποικιλία θρησκειακών μορφωμάτων, που αναπτύχθηκαν στη διαδρομή των αιώνων στην Ινδική χερσόνησο. Οι ίδιοι οι Ινδοί ονομάζουν τη θρησκεία τους «σανάτανα ντάρμα» (sanatana dharma), δηλ. αιώνιο νόμο ή αιώνια θρησκευτική διδασκαλία. Αριθμητικώς είναι η τρίτη μεγάλη θρησκεία, μετά τον Χριστιανισμό και το Ισλάμ.

Βουδδισμός

Ο όρος Βουδδισμός –ο οποίος, σημειωτέον, καθορίσθηκε από ευρωπαϊούς μελετητές– προσδιορίζει ένα ευρύτατο φάσμα θρησκευτικών πεποιθήσεων, φιλοσοφικών αρχών, εθίμων, θεσμών και ηθικών κανόνων, που αποδίδονται στον Βούδδα (Buddha), και συμπυκνώνει σε μια ενότητα τη θρησκευτική ανέλιξη που ακολούθησε στο πέρασμα των αιώνων, καθώς το βουδδιστικό κήρυγμα αφομοιωνόταν από διάφορους ασιατικούς λαούς. Πρόκειται για μια πολύμορφη θρησκευτική παράδοση, της οποίας ο πυρήνας πρωτοεμφανίζεται πριν από 2.500 χρόνια στη Β.Α. Ινδία.

Αναστάσιος, (Γιαννουλάτος), Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, Ίχνη από την Αναζήτηση του Υπερβατικού: Συλλο-

γή Θρησκευολογικών Μελετημάτων,
Ακρίτας, Αθήνα, 2004, σελ. 115-116,
235, 145, 195.

Θεολογία και ιστορικότητα

Η χριστιανική Θεολογία στηρίζεται στην Αποκάλυψη. Ο άχρονος και άπειρος Θεός θα ήταν αχώρητος στο ανθρώπινο πνεύμα, αν δεν αποκάλυπτε τον εαυτό Του. Η Αποκάλυψη του Θεού συντελείται εν χρόνω, αρχής γενομένης με την ίδια τη Δημιουργία και στη συνέχεια, μετά την Πτώση, με τα αδιάλειπτα βήματα της θείας Οικονομίας, με τη συνεχή και συνεκτική Του παρουσία στον κόσμο Του. Με το σπερματικό λόγο διαχέεται στα έθνη πριν την έλευση του Χριστού, με ιδιαίτερο τρόπο και απλοχεριά δωρίζεται στον εβραϊκό λαό. Ο πυρήνας της

χριστιανικής διδασκαλίας είναι ένα
εξαίρετο, αλλά κατεξοχήν ιστορικό
(geschichtliches) γεγονός, το οποίο
αποδεχόμαστε ως τέτοιο με βάση
την πίστη μας ενώ συνάμα αποτελεί
τη βάση της πίστης μας: η σάρκω-
ση του Λόγου του Θεού. Αν ο Θεός
είναι υπερβατικός (αν και αεί πα-
ρών), η Αποκάλυψή Του είναι ιστο-
ρική. Η ουσία της χριστιανικής Θε-
ολογίας είναι η προσέγγιση και η
προσοικείωση με την Αποκάλυψη
του Θεού, έργο ταυτόχρονα ερμη-
νευτικό όσο και ιστορικό. Η πληρό-
τητα της χριστιανικής Αποκάλυψης
εντοπίζεται πλέον στο γεγονός της
Εκκλησίας, όπου και ενυπάρχει.
Σε κάθε εκκλησιαστική σύναξη εί-
ναι παρών όλος ο Χριστός εν Αγίω
Πνεύματι. Ενώ η Αποκάλυψη είναι
δυνάμει και ενεργεία ολοκληρωμένη
(δεν υπάρχει δηλαδή «προοδευτική

Αποκάλυψη»), η προσοικείωσή Της από τον άνθρωπο και η θέωση του ανθρώπου ενεργείται κάθε μέρα. Ο ιστορικός χρόνος που διανύουμε είναι ιστορικά δυναμικός και ανοιχτός άχρι καιρού... Σε καμιά περίπτωση δεν είναι μια τελετουργική επανάληψη ανακυκλούμενων δεδομένων (τότε θα καταντούσαμε μια φανταστική μυστηριακή λατρεία | θρησκεία), ούτε μια θεοπτία έξω από τις συντεταγμένες του χωροχρόνου (σε έναν πολύ της μόδας μυστικιστικό πνευματισμό).

Βουλγαράκη-Πισίνα, Ε., Νεωτερικότητα και Σχολική Θρησκευτική Αγωγή, Μαΐστρος, Αθήνα, 2004, σελ. 45-47.

Η δύσκολη θέση του χριστιανού ιστορικού

Ένας μέσος πιστός είναι σπάνια ενημερωμένος πως έχει ουσιαστικό καθήκον να σπουδάσει την ιστορία. Είναι ολοφάνερο πως το χριστιανικό κήρυγμα βασίζεται στα ιστορικά υποδείγματα. Οι άνθρωποι όμως ενδιαφέρονται μάλλον για την «αιώνια αλήθεια» του κηρύγματος παρά για εκείνα που φθάνουν να τα παραδεχθούν σαν ιστορικά «περιστατικά» ακόμη κι όταν συζητούν τα γεγονότα της βιβλικής ή της εκκλησιαστικής ιστορίας. Δεν μας κατευθύνει μόνο του το κήρυγμα πέρα από την ιστορία «εις την ζωήν του μέλλοντος αιώνος»; Υπάρχει μια επίμονη τάση να ερμηνεύουν τα γεγονότα της ιστορίας σαν εικόνες ή σύμβολα, σαν τυπικές περιπτώσεις

ή παραδείγματα και να μεταβάλουν την ιστορία της σωτηρίας σε ένα είδος εποικοδομητικής παραβολής. Μπορούμε να παρακολουθήσουμε τα ίχνη αυτής της τάσεως από τους πρώτους αιώνες της χριστιανικής ιστορίας. Σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μια σφοδρή διαμάχη ακριβώς γι' αυτό το γεγονός.

Από το ένα μέρος, το βασικό γεγονός της ιστορικότητας της Χριστιανικής θρησκείας ήλθε και πάλι στην επιφάνεια και ξανατονίσθηκε, στις τελευταίες ακριβώς δεκαετίες, και μια νέα επίδραση της ιστορικής αυτής αντιλήψεως που ξαναεμφανίζεται, γίνεται τώρα τρομερά αισθητή σε όλα τα πεδία της σύγχρονης θεολογικής έρευνας – στη βιβλική ερμηνεία, στη σπουδή της εκκλησιαστικής ιστορίας και λειτουργικής, σε

ορισμένες σύγχρονες προσπάθειες για την «ανασυγκρότηση της πίστεως», ακόμη και στον σύγχρονο οικουμενικό διάλογο. Από το άλλο μέρος, οι τελευταίες προφάσεις για ριζική εκκαθάριση του χριστιανικού κηρύγματος από το μύθο είναι κακό σημάδι μιας αντι-ιστορικής στάσεως που συνεχίζεται σε ορισμένες περιοχές. Γιατί το να ξεκαθαρίσουμε το Χριστιανισμό από το μύθο, σημαίνει ακριβώς στην πράξη να του αφαιρέσουμε το ιστορικό στοιχείο, παρά την ουσιαστική διαφορά μεταξύ μύθου και ιστορίας. Στην πραγματικότητα οι σημερινοί ισχυρισμοί δεν είναι παρά νέα μορφή του θεολογικού εκείνου φιλελευθερισμού που, τουλάχιστον από τον αιώνα του διαφωτισμού, προσπάθησε επίμονα να απαλλάξει το Χριστιανισμό από την ιστορική του συνάφεια

και συνύφανση, για να ανακαλύψει
δήθεν την αιώνια ουσία του (das
Wesen des Christientums), απορρί-
πτοντας το ιστορικό περικάλυμμα.
Παραδοξολογικά, οι ορθολογιστές
του διαφωτισμού και οι κάθε λογής
αφοσιωμένοι ευσεβιστές, καθώς και
οι ονειροπόλοι μυστικοί, εργάζο-
νταν στην πραγματικότητα για τον
ίδιο σκοπό.

Φλωρόφσκυ, π. Γ., Χριστιανισμός και
Πολιτισμός. Μτφρ. Ν. Πουρναράς,
Πουρναράς, Θεσσαλονίκη, 1982,
σελ. 40-42.

Η έννοια του χρόνου στον Χριστιανισμό και στις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις σε σχέση με την ιστορία και τον πολιτισμό

Η έννοια του χρόνου στον Χριστιανισμό

«Η ουσία της πρωτοχριστιανικής λατρείας, χωρίς καμιά αμφιβολία, δε συνίσταται μόνο στο κήρυγμα και στη μελέτη των Γραφών, βάσει του προτύπου της συναγωγής. Μάλλον η χαρακτηριστική χριστιανική εικόνα των πρωτοχριστιανικών συγκεντρώσεων εμφανίζεται καθαυτή στον τελικό σκοπό της, την οικοδομή του Σώματος του Χριστού. Η Ανάσταση του σώματος του Χριστού πρέπει να αποκτήσει μια οριστική μορφή μέσα στη σύ-

ναξη. Έτσι το ύψιστο σημείο κάθε πρωτοχριστιανικής λατρευτικής ακολουθίας είναι η Θεία Ευχαριστία στην οποία ο Χριστός είναι παρών μαζί με το λαό του. Από την άλλη πλευρά, αυτό το ευχαριστιακό γέυμα έχει δύο προεκτάσεις και αναφορές, τη μια προς το παρελθόν, στο «Μυστικό Δείπνο» του ιστορικού Ιησού και στο αναστάσιμο γέυμα του εγερθέντος με τους μαθητές του, και την άλλη προς το μέλλον, το τέλος, που ήδη στον Ιουδαϊσμό είχε παρασταθεί με την εικόνα του μεσσιανικού γεύματος. Έτσι σε κάθε πρωτοχριστιανική λατρευτική ακολουθία [...] «εν Χριστώ» ολόκληρη η γραμμή της σωτηρίας γίνεται φανερή. Δεν είναι σαν να απαλείφεται ο μοναδικός χαρακτήρας της εξέλιξης της γραμμής μέσα στο χρόνο, αλλά αντίθετα ο Χριστός χαρίζει στο

πλήρωμα της Εκκλησίας του, που είναι συναθροισμένο γύρω από την τράπεζα, μια θέα της αλληλουχίας ολόκληρης της πορείας της σωτηρίας, και επιτρέπει στην Εκκλησία να μετέχει στους καρπούς αυτής της πορείας.

Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγεί επίσης και η αρχαιότερη πιθανόν λειτουργική προσευχή, «Maranatha» («Κύριέ μας, έλα!»), που αναμφίβολα κατενοείτο στη διπλή της έννοια, σαν μια προσευχή δηλ. για τον ερχομό του αναστάντος στο συγκεντρωμένο εκκλησίασμα, και ταυτόχρονα για τον τελικό ερχομό του, που προεικονίζεται από τον παρόντα ερχομό του στην τέλεση της λατρείας. [...] Στη λατρεία του Θεού πραγματώνεται κάθε φορά από τώρα αυτό που μόνο στο τέλος

των αιώνων θ' αποτελέσει την κατακλείδα της ιστορία της σωτηρίας. Έτσι πάλι, η χριστιανική μέρα της λατρείας, η μέρα της Ανάστασης του Χριστού, ονομάζεται Κυριακή, δηλαδή ημέρα του Κυρίου, έκφραση που δεν αναφέρεται μόνο στην Ανάσταση, αλλά επίσης στην «ημέρα του Κυρίου», «yom Yahweh», που αναμένεται στο μέλλον.

Αυτό που αληθεύει προκειμένου για τη λατρεία ισχύει επίσης και για τον αγιασμό καθενός από τους πιστούς προσωπικά. [...] Το θεμελιώδες μοτίβο όλης της καινοδιαθηκικής ηθικής είναι ότι, χάρη στο Άγιο Πνεύμα και με την πίστη στο τετελεσμένο έργο του Χριστού, ο άνθρωπος είναι κιόλας αυτό ακριβώς που θα αποβεί μόνο στο μέλλον, ότι δηλαδή είναι ήδη λυτρωμένος από

την αμαρτία, ήδη άγιος, αν και αυτό γίνεται πραγματικότητα μόνο στο μέλλον».

Cullmann, O., Χριστός και Χρόνος, Μτφρ. π. Π. Κουμάντος, Άρτος Ζωής, Αθήνα, 1980, σελ. 81-83.

Το όραμα της Βασιλείας

Για την Ορθόδοξη θεολογία, η στάση των Χριστιανών μέσα στην ιστορία δεν μπορεί να είναι παθητική αναμονή του τέλους. Η ιστορία δεν αποτελεί ένα «στημένο» παιχνίδι, αλλά μια πραγματική σύγκρουση μεταξύ των φιλό-θεων και των αντί-θεων δυνάμεων. Ακριβώς επειδή το τέρμα της (η Βασιλεία) είναι μεταϊστορικό, κι όχι ενδοϊστορικό, η ιστορία δεν αποτελεί προκαθορισμένη διαδικασία, αλλά πορεία

ανοιχτή στην ελεύθερη ανθρώπινη δράση και σε απρόσμενες εκβάσεις. [...] Ο Χριστιανός, λοιπόν, εμπνεόμενος από το όραμα της Βασιλείας, καλείται σε ιστορική δράση και σε αγώνα κατά των ποικιλόμορφων δυνάμεων του θανάτου, κατά της ανισότητας, της αδικίας, της εξαθλίωσης του ανθρωπίνου προσώπου. Στον αγώνα αυτόν δεν είναι πάντα νικητής, απλούστατα επειδή, όπως είπαμε, πρόκειται για αληθινό κι όχι για «στημένο» αγώνα.

Παπαθανασίου, Θ., Κοινωνική δικαιοσύνη και ορθόδοξη θεολογία: Μία προκήρυξη, Ακρίτας, Αθήνα, ³2006, σελ. 36-37.

Οι συνέπειες των διαφορετικών απόψεων για τον χρόνο στη ζωή των πιστών και στον πολιτισμό

Χρόνος και Εκκλησία

«Η Εκκλησία υποδηλώνει μέσα στον κόσμο την αιωνιότητα και κατευθύνει τον κόσμο προς αυτήν. Οι θεσμοί της Εκκλησίας, παρατηρεί ο Μ. Βασίλειος, μεταφέρουν το νου του ανθρώπου «από των παρόντων επί τα μέλλοντα». Έτσι, συνεχίζει ο ίδιος ιεράρχης, με κάθε γονυκλισία και ανόρθωση ο πιστός μαρτυρεί έμπρακτα «ότι διά της αμαρτίας εις ην κατερρύημεν, και δια της φιλανθρωπίας του κτίσαντος ημάς εις ουρανούς ανεκλήθημεν».

Η απλή και εκφραστική αυτή εκδήλωση της γονυκλισίας δίνει στο Μ. Βασίλειο την αφορμή να μνη-

μονεύσει τις νέες διαστάσεις, μέσα στις οποίες εκδιπλώνεται η ζωή του πιστού. Με την αποδοχή της φιλανθρωπίας του Θεού (ως δυνάμεως που ανυψώνει από τη γη στον ουρανό, διαπιστώνει ο άνθρωπος νέους προσανατολισμούς μέσα στον ευθύγραμμο χρόνο της Ιστορίας. Η αιωνιότητα συνδέεται με τη χρονικότητα. Έτσι κάθε μέρα, κάθε ώρα, κάθε στιγμή στον ευθύγραμμο χρόνο προσλαμβάνει απεριόριστη ευρύτητα και απύθμενο βάρος. Γίνεται δοχείο της αιωνιότητας και προσφέρεται ως δυνατότητα κοινωνίας του πεπερασμένου με το υπερβατικό. Το αιώνιο γίνεται μεθεκτό μέσα στο χρόνο. Και ο χρόνος δεν περιορίζεται σε μια φευγαλέα και μη αντιστρεπτή ροή, αλλά η κάθε στιγμή του παρέχει στον άνθρωπο τη δυνατότητα να ενταχθεί στην άπειρη

αγάπη του αιώνιου Θεού. [...] Η Εκκλησία δεν αποστρέφεται το χρόνο, αλλά φανερώνεται μέσα στο χρόνο. Δε λυπάται γι' αυτό που έφυγε, ούτε αγωνιά γι' αυτό που έρχεται. Το κλείσιμο της μέρας που περνάει γίνεται απαρχή της μέρας που έρχεται. Κάθε Εσπερινός εισάγει στην καινούργια μέρα. Κι ενώ ο άνθρωπος μπορεί να στενοχωρείται γι' αυτό που έχασε ή να χαίρεται γι' αυτό που περιμένει, ενώ μπορεί να λυπάται για το παρελθόν και να φοβάται για το μέλλον, η Εκκλησία τον καλεί σταθερά και αδιατάρακτα σε μια πορεία εμπιστευμένη στα χέρια του Θεού. Αυτού που είναι ο Κύριος του χρόνου και της Ιστορίας, ο Παντοκράτωρ».

Μαντζαρίδης, Γ., Χρόνος και Εκκλησία, Ιστοσελίδα Πεμπτουσία, 1/9/2014 (Ανακτήθηκε 14/5/2017).

Ινδοϊσμός και χρόνος

«Ο κόσμος, για την ινδουιστική σκέψη, δεν δημιουργήθηκε από τον Θεό εκ του μηδενός. Κινείται με απρόσωπους φυσικούς νόμους. Ό,τι αντιλαμβάνονται οι αισθήσεις μας είναι παραισθήσεις. Ο πολύμορφος κόσμος αποτελεί φανταστική εικόνα, οφθαλμαπάτη, “μάγια” και όχι πραγματικότητα. Το σύμπαν περιοδικά καταστρέφεται και αναδημιουργείται. Οι κόσμοι ανακυκλούνται. Αφού διανυθεί ορισμένη χρονική περίοδος ζωής, η οποία ονομάζεται “κάλπα”, το σύμπαν καταστρέφεται. Μεσολαβεί περίοδος αδράνειας, ανυπαρξίας, και ακολουθεί νέα φάση διαμορφώσεως καινούργιου κόσμου. Η “κάλπα” χαρακτηρίζεται σαν ημερονύκτιο του “μπράχμαν” (η απρόσωπη αρχή

του σύμπαντος) και υπολογίζεται σε 4.320 εκατομμύρια έτη.

Για την ινδική σκέψη υπάρχει διαβάθμιση των όντων, που αρχίζει από τα φυτά, τα ζώα και φθάνει στους υπέρτατους θεούς. Ο άνθρωπος βρίσκεται σε ενδιάμεση βαθμίδα και είναι δυνατόν να ξαναγεννηθεί –όπως και τα άλλα όντα– παίρνοντας διάφορες μορφές υπάρξεως. Το δόγμα της μετενσαρκώσεως, της ανακυκλήσεως των μεταβιώσεων, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο τού Ινδουισμού και των φιλοσοφικών συστημάτων, τα οποία αναπτύχθηκαν στον χώρο του.

[...] Το ουσιαστικότερο στοιχείο του ανθρώπου είναι το “άτμαν”. Η πρώτη σημασία της λέξεως ήταν “αναπνοή”, ζωή, τελικά όμως έφθα-

σε να σημαίνει την ψυχή, το εγώ, τη συνείδηση, το όχημα του νου και του χαρακτήρα, τη βαθύτερη ουσία ενός όντος. Με τον θάνατο, το “άτμαν” αναχωρεί από το φυσικό σώμα, για να κατοικήσει σ’ ένα καινούργιο. Το αν στη συνέχεια ενσωματωθεί σε κατώτερη ή ανώτερη μορφή υπάρξεως, αυτό εξαρτάται από το “κάρμα”. Βασικά, αυτή η λέξη σημαίνει πράξη, έργο. Άλλα στην ινδουιστική ορολογία δηλώνει το ποσό ενέργειας, θετικής ή αρνητικής, που συσσωρεύει μια ύπαρξη καθώς ζει και δρα. Η αλυσίδα των γεννήσεων, θανάτων και αναγεννήσεων, στην οποία είναι καταδικασμένο το “άτμαν”, ονομάζεται τροχός της ζωής ή “σαμσάρα”, ανακύκλωση των μεταβιώσεων... Ο τελικός σκοπός, τον οποίο πρέπει να επιδιώξει ο άνθρωπος, είναι η

λύτρωση από την αδιάκοπη ροή της “σαμσάρα”...».

Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, Ίχνη από την αναζήτηση του υπερβατικού, Ακρίτας, Αθήνα, 2004, σελ. 154-159.

Ινδοϊσμός και ιστορία

«Κατά την βιβλική διδασκαλία, ευθύς εξ αρχής, με τη δημιουργία του κόσμου, αρχίζει μια ευθύγραμμη και μη επαναλαμβανόμενη ιστορία, η οποία οδηγεί τον κόσμο με μια μακρά πορεία, που βαίνει από στιγμή σε στιγμή και προς το μέλλον, σε ένα οριστικό τέρμα, που το καθόρισε ο Θεός. Με την ιστορία της θείας Οικονομίας κατέρχεται ο θεός καθέτως μέσα στην οριζόντια ιστορική πορεία του κόσμου και εκεί συναντά

το πλάσμα του. Έτσι, ο κόσμος δεν ανακυκλώνεται αιωνίως από την τυφλή δύναμη του κάρμαν, αλλά κατευθύνεται από τον προσωπικό Θεό μέσα στην οριζόντια και ευθύγραμμη ιστορία του κόσμου και οδηγείται σε ένα ευτυχές τέλος.

Αναπαράσταση του κύκλου της «σαμσάρα» στον Ινδοϊσμό

122 / 144

Επομένως δεν χάνεται η έννοια του ιστορικού χρόνου μέσα σε μια μυθική ανακύκλωση των πάντων. Η αποκάλυψη του Θεού, λέει η χριστιανική διδασκαλία, κορυφώνεται στην Καινή Διαθήκη, όπου πραγματοποιείται η ζωντανή κοινωνία του ενανθρωπήσαντος Υιού και Λόγου του Θεού με τον άνθρωπο. Έτσι ο Χριστός είναι η αρχή και το τέλος, αλλά και το κέντρο της ιστορίας. Γι' αυτό ο Θεός είναι στο κέντρο της ιστορίας του κόσμου και ευλογεί τον αγώνα του ανθρώπου για κάθε πρόοδο. Στην ευθύγραμμη και ανεπανάληπτη πορεία της ιστορίας καλείται να αγωνισθεί ο άνθρωπος με την τήρηση του θείου θελήματος και την άσκηση έργων αγάπης, για την αναμόρφωση του κόσμου.

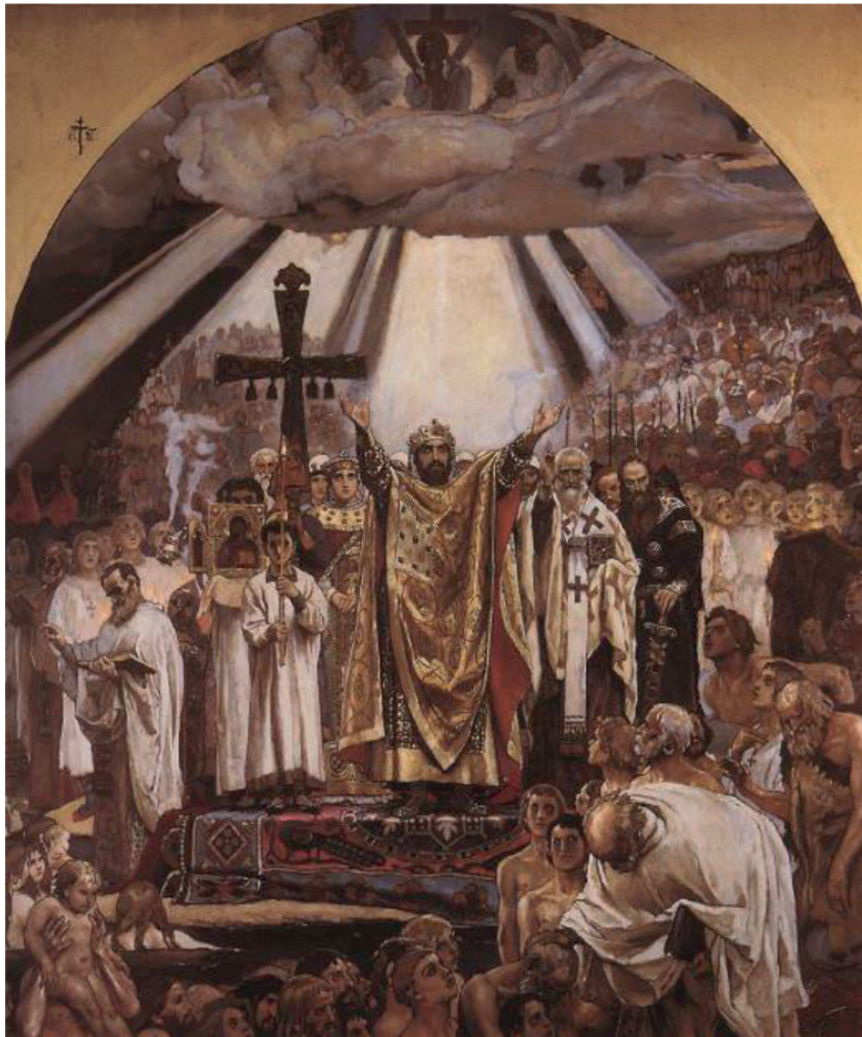
Στον Ινδοϊσμό, και στις μεγάλες

κατευθύνσεις του (Βουδισμό και Τζαϊνισμό), η μοναδικότητα του κόσμου και του προσώπου δεν έχουν νόημα. Η προσοχή εδώ στρέφεται προς τον αδυσώπητο νόμο της ανακυκλήσεως, δηλαδή προς ένα είδος νόμου παγκόσμιας αιτιότητας, που συνιστούν τα έργα των ανθρώπων (κάρμαν) και καταδικάζουν τον άνθρωπο στις αναρίθμητες μετενσαρκώσεις. Ολόκληρος ο κόσμος, με όλες τις ανθρώπινες πράξεις και με όλη την ιστορία του, ακόμη και ο κόσμος των θεών, δεν είναι κάτι το μοναδικό και ανεπανάληπτο, αλλά το αποτέλεσμα των προηγουμένων συσσωρευμένων πράξεων, που τον αναγκάζουν να περιφέρεται συνεχώς σε ατέρμονες κύκλους υπάρξεως, οι οποίοι δεν έχουν αρχή και τέλος. Η αιώνια ανακύκλιση του κόσμου (σαμσάρα) και οι συνεχείς γεν-

νήσεις, το γήρας και ο θάνατος των όντων, αυτά είναι που απασχολούν την σκέψη του Ινδοϊστή. Ο κόσμος μοιάζει με έναν τροχό που γυρίζει συνεχώς και η ιστορία του, καθώς και η ιστορία των όντων, επαναλαμβάνεται αδιάκοπα. Το κάρμαν συνιστά έναν ηθικό νόμο ανταποδόσεως των πράξεων, από τον οποίο ανακύπτει αναγκαστικά και ένας φυσικός νόμος γενέσεως και φθοράς. Γι' αυτό η σωτηρία δεν είναι συλλογική, αλλά αυστηρά ατομική».

Ζιάκας, Γρ., Ταξίδι στις Θρησκείες και τους Πολιτισμούς της Ασίας, Harptree Publishing, Λονδίνο, 2014, σελ. 463-464.

**Ερμηνεία σύγχρονων ιστορικών
γεγονότων που σχετίζονται με
τις θρησκευτικές πεποιθήσεις.
Ερμηνεία των θρησκευτικών
πεποιθήσεων που προκάλεσαν ή
επηρέασαν ιστορικά γεγονότα**

**Viktor Vasnetsov, Η Βάπτιση των
Ρως του Κιέβου, τοιχογραφία στον
καθεδρικό ναό Βλαντιμίρ, 1885-1896.**

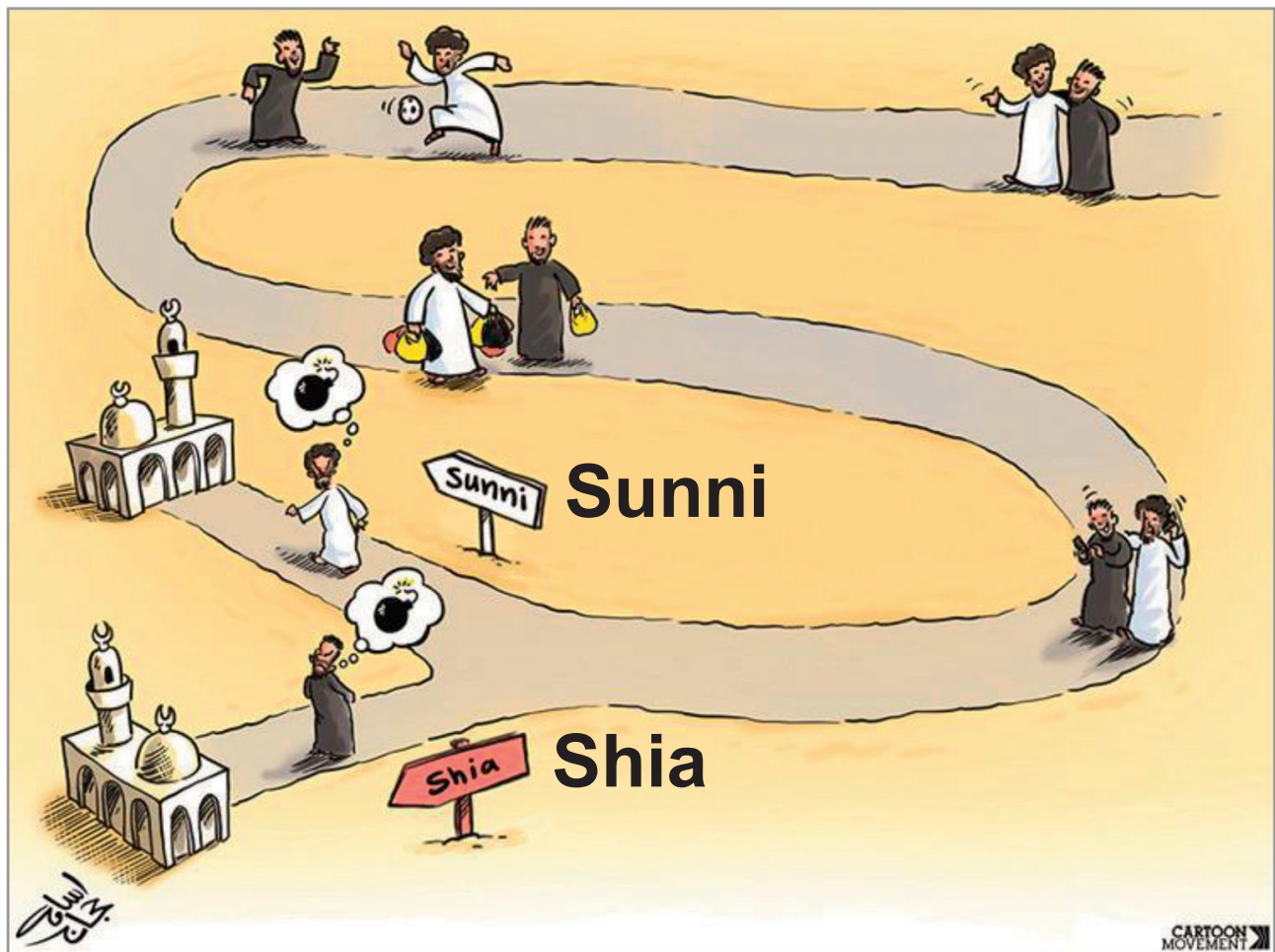

**Ο Πέτρος ο ερημίτης καθοδηγεί τη
Λαϊκή Σταυροφορία 1096, κατά την
Α΄ Σταυροφορία, μικρογραφία.**

**Pieter Bruegel ο πρεσβύτερος, Ο
Θρίαμβος του Θανάτου, 1562.**

**Λάδι σε μουσαμά, διαστάσεις 117 ×
162 εκ., Museo del Prado, Μαδρίτη.**

Σκίτσο του Οσάμα Χαζάζ με θέμα την οδυνηρή διαίρεση του ισλαμικού κόσμου.

4.5. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ

Οικουμενικότητα και παγκοσμιοποίηση στην καθημερινή ζωή

Προσευχή για την Οικουμένη

«Μὴ οὖν διαλίπητε καὶ ὑμεῖς, δεσπότης μου, στένοντες ταῦτα καὶ τὸν φιλόανθρωπον Θεὸν παρακαλοῦντες δοῦναι λύσιν τῷ κοινῷ τῆς οἰκουμένης ναυαγίῳ... καὶ οὐχ ὑπὲρ Κωνσταντινουπόλεως χρῆ μόνον παρακαλεῖν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, Ἐπιστολὴ ρκα', Ἀραβίῳ, PG 52, 675.
[Μεταγραφή στα νέα ελληνικά, ΕΒΠ.]

Μην παραλείπετε κι εσείς, κύριοί μου, να αναστενάζετε για αυτά [τα δεινά] και να παρακαλείτε τον φιλόανθρωπο Θεό να δώσει λύση στο κοινό ναυάγιο της οικουμένης... Και δεν πρέπει να παρακαλείτε μόνο για την Κωνσταντινούπολη, αλλά για όλη την οικουμένη.

Lamidi Olonade Fakeye of Illa-Orangun (1925-2009). Επιλογή από σειρά έργων μικρογλυπτικής που απεικονίζουν την πορεία του Χριστού προς τη Σταύρωση. Παραδοσιακή τέχνη της φυλής των Γιορούμπα, Νιγηρία. Η τέχνη αυτή αναβιώνει και αναπτύσσεται ιδιαίτερα στο πλαίσιο του προγράμματος «Africanizing Christian Art» [Εξαφρικανίζοντας τη Χριστιανική Τέχνη]. Από την ομότιπλη έκθεση που διοργανώθηκε από το African Art Museum | Society of African Missions (SMA) τον Ιούλιο του 2014.

Μαύρος Χριστός

**Γυρεύω έναν ντόπιο ζωγράφο,
για να μου φτιάσει
ένα μαύρο Χριστό.**

**Να μου ζωγραφίσει
τον Κύριό μου και Πατέρα μου
μ' έναν όμορφο χιτώνα
σαν κι αυτόν που φοράει
ο δικός μου γονιός.**

Άκουσε με,

Χριστέ μου και Πατέρα μου:

οι λευκοί σε παράστησαν

σαν έναν ωραίο άντρα

από τη δική τους φυλή,

οι κόκκινοι Ινδιάνοι

σε ζωγράφισαν ίδιο μαζί τους,

οι κίτρινοι

σου δάνεισαν το χρώμα τους.

Θα αρνηθείς τώρα

να πάρεις και το δικό μου χρώμα,

το μαύρο;

**Πρωτοδημοσιεύτηκε στο τεύχος 3
του περιοδικού Πάντα τα Έθνη.**

Ιδιαιτερότητες και συνέπειες της παγκοσμιοποίησης

Είναι φανερό ότι η παγκοσμιοποίηση συνδέεται με την εισβολή ενός πολιτισμού, οι δημιουργοί του οποίου ισχυρίζονται ότι είναι ο καλύτερος. Η σύλληψη, τα κριτήρια και ο τρόπος λειτουργίας του όλου συστήματος έχουν στηριχθεί στον δυτικό καπιταλισμό, στη λογική μιας ελεύθερης οικονομίας, της οποίας η δυναμική στηρίζεται στη διαρκή κερδοφορία. Η παγκοσμιοποίηση δεν είναι μόνο οικονομική διαδικασία. Πρόκειται για άμεση ή έμμεση επιβολή ενός συστήματος σκέψης που αγνοεί ή και καταστρέφει τις ιδιαιτερότητες των επί μέρους λαών και ανθρώπων και παραμερίζει ή και διαλύει αξίες όπως η φιλία, η εντιμότητα, η εγκράτεια, προβάλλοντας

ένα καταναλωτικό πρότυπο με αδιάκοπη επιδίωξη κέρδους, υπό την επίδραση του οποίου συχνά συνθλίβονται οι ανθρώπινες σχέσεις [...].

Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας, Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία, Ακρίτας, Αθήνα, ³2001, σελ. 246-250.

Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση

[...] Τόσο η παγκοσμιότητα όσο και η οικουμενικότητα αποτελούν θεμελιώδεις υπαρκτικές ιδιότητες: δηλώνουν τρόπους υπάρξεως του ανθρώπου από καταβολής της ιστορίας του. Είναι αδιανόητο να υπάρχει άνθρωπος χωρίς τις ιδιότητες αυτές. Η παγκοσμιοποίηση, όμως,

αποτελεί νεότερο ιστορικό φαινόμενο, μια συνειδητή κατασκευή, ένα κατασκευασμένο ιστορικό μόρφωμα, σύμφωνα με μερικούς ένα σύγχρονο μύθο, ένα ιδεολόγημα, πράγμα που καθιστά ίσως επιτυχή τον ελληνικό αυτό όρο με το δεύτερο συνθετικό του (= ποίηση). Η «παγκοσμιοποίηση» είναι μια τεχνητή παγκοσμιότητα, μια παραμορφωμένη οικουμενικότητα. [...]

Η παγκοσμιοποίηση προσφέρει ενότητα ατόμων, όχι προσώπων, γι' αυτό και κατά τρόπο μυστηριώδη, ενώ προωθεί την παγκόσμια ενότητα, το κάνει ενθαρρύνοντας και καλλιεργώντας τις διακρίσεις μεταξύ εκείνων που ευδαιμονούν και εκείνων που δυστυχούν, προκαλώντας συχνά είτε συγκρούσεις συμφερόντων, είτε περιθωριοποίηση,

αυτοεγκατάλειψη και επιτακτική απομόνωση όσων δεν κατορθώνουν να είναι αρκετά παραγωγικοί, ώστε να έχουν δικαίωμα στην ευδαιμονία. [...]

Γι' αυτό και εμπεριέχει μια βαθιά αντίφαση, η οποία καθιστά δύσκολο, αν όχι αδύνατο, τον χαρακτηρισμό της ως «καλού» ή ως «κακού» φαινομένου. Από το ένα μέρος, ενώνει τους λαούς και τους ανθρώπους και συντελεί στην υπέρβαση των συγκρούσεων, τον εκδημοκρατισμό της πολιτικής με την προώθηση των δικαιωμάτων του ατόμου, την αύξηση του πλούτου με τη βοήθεια της τεχνολογίας και της παραγωγής αγαθών από την οποία θα μπορούσαν να ωφεληθούν όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη μας. Από το άλλο μέρος, λόγω της ατομοκρατίας, καλ-

λιεργεί την πλεονεξία και τη φιλαυτία, πράγμα που οδηγεί στην άδικη κατανομή του παραγομένου πλούτου, επιτείνει τον ευδαιμονισμό με τον πολλαπλασιασμό των αναγκών χάρη της μεγαλύτερης παραγωγής και κατανάλωσης αγαθών, και υποτάσσει τα πάντα στην οικονομική δύναμη, η οποία χρησιμοποιεί τη γνώση για τους σκοπούς της, εξαγοράζοντας την με τη λογική ότι τίποτε, άρα και η γνώση, δεν έχει νόημα, αν δεν παράγει αποτέλεσμα χρήσιμο για την ευδαιμονία του ατόμου.

Η παγκοσμιοποίηση, λοιπόν, βασίζεται στην αντίληψη ότι πολιτισμός είναι ουσία ό,τι παράγει η γνώση ως «χρήμα», δηλαδή ως κάτι «χρήσιμο» για την ευδαιμονία του ατόμου. Ο «πολιτισμός» αυτός,

λόγω της ατομοκρατίας του, ενώνει τους ανθρώπους στον κοινό άξονα της ευδαιμονίας, που εξασφαλίζει η οικονομική ευμάρεια, και καθιστά με τον τρόπο αυτό δευτερεύουσα ή, αν είναι εμπόδιο, εξοβελιστέα κάθε άλλη μορφή πολιτιστικής ενότητας των ανθρώπων.

Στο σημείο αυτό αναδύεται το πρόβλημα των πολιτιστικών ταυτοτήτων.

Είναι διάχυτος ο φόβος ότι η παγκοσμιοποίηση απειλεί με ισοπέδωση τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες και αποβλέπει στην επιβολή μιας ενιαίας μορφής πολιτισμού σε παγκόσμια κλίμακα. Ο φόβος αυτός, με τη μορφή, τουλάχιστον, με την οποία συνήθως νοείται, δεν έχει σοβαρά ερείσματα. Διότι η έννοια της ελευθερίας και των δικαιωμάτων

του ατόμου, στην οποία βασίζεται η παγκοσμιοποίηση, δεν επιτρέπει τη βιαία επιβολή κανενός είδους πολιτισμού. Αν οι λαοί, για παράδειγμα, βρίσκουν τα κινηματογραφικά προϊόντα μιας χώρας πιο ελκυστικά από όσα τους προσφέρει η δική τους τέχνη, αυτό δεν σημαίνει τίποτε άλλο από το ότι δεν είναι σε θέση να εκτιμήσουν όσο αξίζει, αν αξίζει, τον δικό τους πολιτισμό. Σημαίνει είτε ότι ο δικός τους πολιτισμός είναι κατώτερος του ξένου, είτε ότι η παιδεία τους δεν τους έμαθε την αξία του, αν δεν αλώθηκε βέβαια και η ίδια η παιδεία από τον «ξένο» αυτό πολιτισμό. Η παγκοσμιοποίηση, με άλλα λόγια, δεν απειλεί παρά μόνο τις πολιτιστικές ταυτότητες που έχουν ήδη ατονήσει και εξασθενήσει από μόνες τους ως υπαρξιακά βιώματα του λαού, αυτές που

έχουν περιπέσει σε «φολκλόρ» και που ούτως ή άλλως δεν προξενούν κανένα πρόβλημα στην παγκοσμιοποίηση. [...]

Ζηζιούλας, Ι., Μητροπολίτης Περγάμου, Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση. Στο έργο: Πολιτιστικές ταυτότητες και παγκοσμιοποίηση. Εταιρεία Παιδείας και Πολιτισμού «Εντελέχεια» - Εκπαιδευτήρια Γείτονα και Κωστέα Γείτονα, Αθήνα, 2003, σελ. 25-33.

Ορθόδοξη αγωγή και παγκοσμιοποίηση

Η παγκοσμιοποίηση έχει ταυτόχρονα και αυτόχρονα δυο διαφορετικές όψεις, δηλαδή μοιάζει με τον ρωμαϊκό Ιανό και παρομοιάζεται με νόμισμα ή ένδυμα με την «καλή» και

την «ανάποδη» πλευρά του.

Η θετική όψη της παγκοσμιοποίησης συνίσταται στο ότι αυτή αποτελεί το αντίδοτο στην εθνικοποίηση κάθε μορφής και παντός είδους, όπως είναι ο εθνικισμός, ο φυλετισμός, ο σωβινισμός, ο ρατσισμός κ.ά.ό. φαινόμενα που τροφοδοτούν τον απομονωτισμό και πυροδοτούν τον φανατισμό με όλα τα θλιβερά συνεπακόλουθα σαν την μισαλλοδοξία, την ξενοφοβία κ.λπ. Η παγκοσμιοποίηση είναι μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για να προσλάβει κάθε κοινωνία την ανοικτότητα που της είναι απολύτως απαραίτητη σαν τον καθαρό αέρα για τον ανθρώπινο οργανισμό. Παρα- (προ/σ-) καλείται κάθε καλόπιστος διανοούμενος να απαντήσει στο ερώτημα: πώς αλλιώς θα μπορούσε μια κοινωνία να

μείνει ανοικτή σήμερα πια χωρίς την παγκοσμιοποίηση;

Η αρνητική πλευρά της παγκοσμιοποίησης έγκειται στον κίνδυνο που ελλοχεύει μέσα της να αποβεί προπομπός της νεοαποικιοκρατίας στις μέρες μας. Ας μην γελιόμαστε: παγκοσμιοποίηση σημαίνει στην κυριολεξία την δυτικοποίηση του πλανήτη μας, την αμερικανοποίηση για την ακρίβεια και όχι τόσο τον καλώς εννοούμενο εξευρωπαϊσμό της ζωής μας. Τελικά και για να ακριβολογούμε, με την παγκοσμιοποίηση δεν γίνεται οποιοσδήποτε πολιτισμός παγκόσμιος, ούτε βεβαίως όλες οι πολυποίκιλες παραδόσεις αποβαίνουν παγκόσμιες. Μόνο μία και μάλιστα πάρα πολύ συγκεκριμένη πολιτιστική κληρονομιά αποβαίνει παγκόσμια, δηλαδή

κυρίαρχη και εξουσιαστική πάνω σε όλες τις άλλες. Αυτή δεν είναι άλλη από την νεώτερη δυτικοευρωπαϊκή πολιτιστική παράδοση και μάλιστα στην εντελώς συγκαιρινή μας βορειοατλαντική εκδοχή της, ιδίως στην αμερικανική της έκδοση.

Επομένως η παγκοσμιοποίηση μοιάζει να εκφυλίζεται στην σύγχρονη μορφή της απεχθούς αποικιοκρατίας. [...]

Οικουμενικότητα σημαίνει την προτεραιότητα της διαφοράς, την πίστη ότι η επιβίωση χρειάζεται την συμβίωση και την πεποίθηση ότι η ύπαρξη είναι συνύπαρξη.

Η παγκοσμιοποίηση χρειάζεται απαραίτητως την οικουμενικότητα. [...]

Το πρόβλημα δεν είναι το απλοϊκό

«ναι ή όχι» στην παγκοσμιοποίηση, αλλά το πάρα πολύ κρισιμότερο θέμα της μεταστοιχείωσης της παγκοσμιοποίησης σε οικουμενικότητα.

Μπέγζος, Μ., Ορθόδοξη αγωγή και παγκοσμιοποίηση. Στο έργο Διακοινοβουλευτική Συνέλευση Ορθοδοξίας, Τα Θρησκευτικά ως μάθημα ταυτότητας και πολιτισμού. Βόλος, 15-17 Μαΐου 2004, Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, 2005, σελ. 145-148.

Η θρησκευτική ταυτότητα στο οικουμενικό περιβάλλον

Ο βίος του ανθρώπου στην ισλαμική κοινωνία

Θρησκεία μαζί και πολιτεία

Το Ισλάμ δεν θεωρεί τον εαυτό του ως θρησκεία μόνον, αλλά και ως «κοινωνία του Θεού», η οποία συνενώνει θρησκευτική και πολιτική μαζί εξουσία. ... Θρησκεία και κόσμος, θρησκευτικό ιδεώδες και κοινωνική οργάνωση είναι οργανικώς συνδεδεμένα στο Ισλάμ. Η θρησκεία είναι η πολιτικά οργανωμένη κοινότητα όλων των μουσουλμάνων. Στην Ούμμα, την ισλαμική κοινότητα, θρησκεία και κράτος ταυτίζονται. Με την καθαρώς θεωρητική της μορφή η προσευχόμενη κοινότητα αποτελεί συγχρόνως και το αγωνιζόμενο

στράτευμα. Γι' αυτό ο μουσουλμανικός στρατός αποτελεί «τον στρατό του Αλλάχ» και το δημόσιο ταμείο «το ταμείο του Αλλάχ». Με ανάλογο τρόπο ο θρησκευτικός νόμος είναι συγχρόνως και νόμος της πολιτείας και αντίστροφα. Γι' αυτό τα θρησκευτικά προβλήματα είναι συγχρόνως πολιτικά, και τα πολιτικά θρησκευτικά.

Ο ισλαμικός Νόμος (Σαρία)

Ο Νόμος έχει συγχρόνως θρησκευτικό και πολιτικό χαρακτήρα. Είναι θρησκευτικό και πολιτικό συγχρόνως δίκαιο, το οποίο απορρέει απευθείας από τις πηγές της θείας νομοθεσίας, δηλαδή αφ' ενός μεν και κυρίως από το Κοράνιο, αφ' ετέρου δε από την Σούννα, την «συ-

νήθεια» ή το «έθος ενέργειας» [τη ζωή και πράξη] του Μωάμεθ και της πρώτης μουσουλμανικής κοινότητας, η οποία συνιστά την ισλαμική «παράδοση». Γι' αυτό ακριβώς το ισλαμικό δίκαιο είναι «θείο δίκαιο», και ως τέτοιο αμετάβλητο. [...]

Ζιάκας, Γρ. (2003). Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία. Θεσσαλονίκη: Κορνηλία Σφακιανάκη, σελ. 72-73.

Τα θρησκευτικά καθήκοντα και η ηθική των μουσουλμάνων: Οι «πέντε στύλοι» του Ισλάμ

«Πέντε στύλοι», ονομάζονται τα πέντε υποχρεωτικά θρησκευτικά καθήκοντα του μουσουλμάνου πιστού. Αυτά είναι:

1) Η επανάληψη της φράσης «δεν υπάρχει άλλος Θεός παρά μόνο ο

Αλλάχ και ο Μωάμεθ είναι ο προφήτης του». Πρόκειται για μια σύντομη ομολογία πίστης, που περιέχει τις δύο βασικότερες διδασκαλίες του Ισλάμ και προβάλλει το Μωάμεθ ως τον τελευταίο και μεγαλύτερο από τους προφήτες, αλλά και ως πρότυπο της ισλαμικής ζωής γενικά.

2) Η προσευχή. Αυτή κατέχει κεντρική θέση στη ζωή του πιστού. Κατά γενικό κανόνα ο μουσουλμάνος πρέπει να προσεύχεται, στρεφόμενος προς την κατεύθυνση της Μέκκας, πέντε φορές την ημέρα, συγκεκριμένα την ανατολή του ήλιου, το μεσημέρι, το απόγευμα, τη δύση του ήλιου και το βράδυ. Μέρα αφιερωμένη στην προσευχή είναι η Παρασκευή. Το μεσημέρι αυτής της μέρας οι πιστοί συγκεντρώνονται για να προσευχηθούν στο τζαμί,

που είναι το κέντρο της κοινοτικής λατρείας. Στον τοίχο του τζαμιού που βλέπει προς τη Μέκκα υπάρχει μια ημικυκλική κόγχη που λέγεται μιχράμπ. Στραμμένος προς το μιχράμπ ο επικεφαλής λειτουργός, ο ιμάμης, απαγγέλλει τις προσευχές και προσκυνά σε δεδομένες στιγμές, ακολουθούμενος από τους πιστούς.

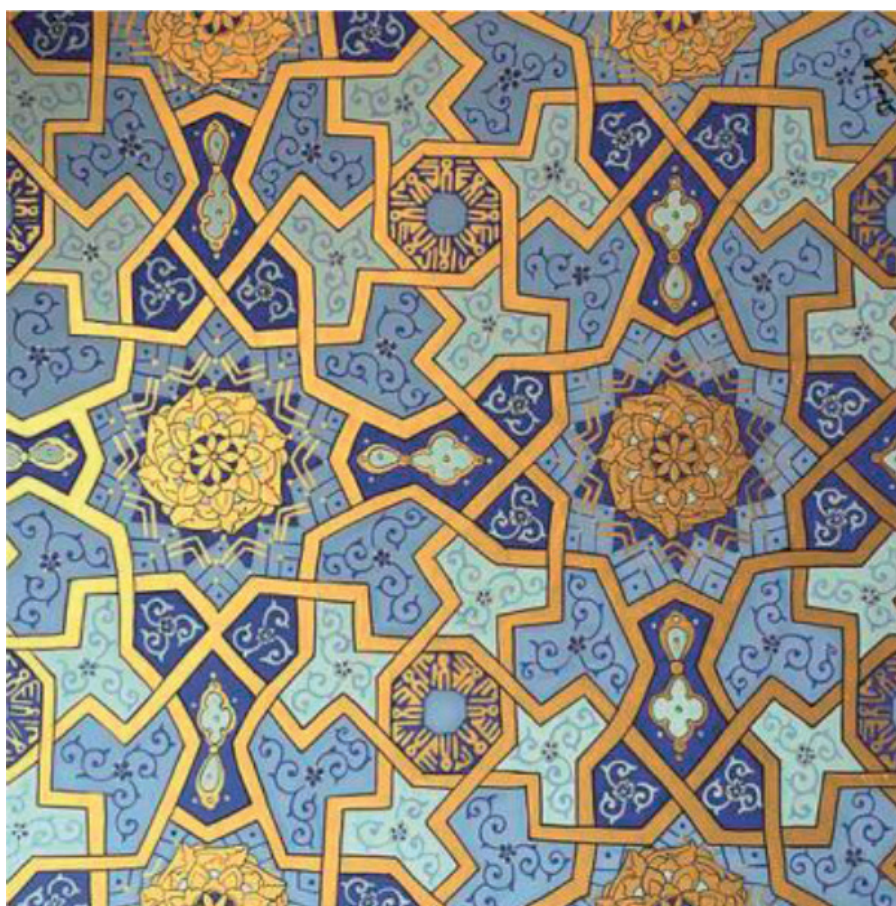
3) Η ελεημοσύνη των φτωχών. Αυτή τονίζεται ιδιαίτερα στο Ισλάμ. Στη διάρκεια της ιστορίας του πήρε μάλιστα τη μορφή φόρου, που αφαιρούνταν από τα εισοδήματα των πιστών. Σήμερα λίγες ισλαμικές χώρες έχουν διατηρήσει αυτό το σύστημα. Όπου αυτό έχει καταργηθεί η ελεημοσύνη γίνεται με τη μορφή της εθελοντικής προσφοράς.

4) Η νηστεία. Αυτή γίνεται το μήνα

Ραμαντάν, που, εφόσον το μουσουλμανικό ημερολόγιο είναι σεληνιακό, δεν έχει μόνιμη θέση μέσα στο έτος. Συνίσταται στην αποχή από κάθε είδους τροφή από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου.

5) Η ιερή αποδημία ή προσκύνημα στα ιερά μνημεία της Μέκκας. Λέγεται Μεγάλο Προσκύνημα ή Χατζ. Απαιτείται από όλους τους μουσουλμάνους να το πραγματοποιήσουν τουλάχιστο μια φορά στη ζωή τους. [...]

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., Χριστιανισμός και Θρησκευόμενα Β' Γενικού Λυκείου, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής - ΙΤΥΕ «Διόφαντος», Αθήνα, 2011, σελ. 247-248.

Κλασικό αραβούργημα με γεωμετρικά σχέδια.

Τα υπόλοιπα καθήκοντα που καθορίζει η κοινότητα

Εκτός από τα παραπάνω καθήκοντα υπάρχουν και άλλα που καθορίζονται από την ισλαμική κοινότητα. Η κοινότητα καθορίζει ποια από τα έργα των μουσουλμάνων είναι

«νομικώς επιτρεπτά» (χαλάλ) και ποια «νομικώς μη επιτρεπτά» (χαράμ). Δίνει επίσης και ένα «κώδικα βίου» και «κοινωνικών σχέσεων», σύμφωνα με τους υπογραμμούς του Κορανίου.

Έτσι ορίζονται όλες οι διατάξεις που αφορούν τα θέματα μνηστείας, γάμου, οικογένειας, διαθηκών, δούλων, κοιμητηρίων κ.λπ.

Το τζιχάντ, ο «ιερός αγώνας»

Σπουδαίο είναι το καθήκον του τζιχάντ (jihâd), «εντατικού αγώνα», γνωστού στον δυτικό κόσμο με τον όρο «ιερός πόλεμος». Το καθήκον αυτό είναι ατομικό και αποσκοπεί στην εξάπλωση και την κυριαρχία των «δικαίων του Θεού» σ' όλη τη γη. Πολλές φορές ερμηνεύεται ως

μαρτυρία του μουσουλμάνου στον αγώνα της πίστης, είναι όμως καθήκον κάθε μουσουλμάνου, όταν το Ισλάμ απειλείται. Ενδιαφέρουσα είναι η ερμηνεία που δίνουν οι μυστικοί του Ισλάμ στον «αγώνα» αυτόν.

Σύμφωνα μ' αυτούς το τζιχάντ σημαίνει τον ακατάπαυστο εσωτερικό πνευματικό αγώνα εναντίον των παθών, τα οποία δεσμεύουν την ελευθερία του ανθρώπου. Ωστόσο από τον κόσμο του Ισλάμ το τζιχάντ έχει μια δραστικότερη σημασία. Ο κάθε μουσουλμάνος οφείλει να αγωνίζεται για τα δίκαια της πίστης του. Βέβαια το τζιχάντ δεν σημαίνει ότι πρέπει αναγκαστικά ο μουσουλμάνος να διεξάγει πόλεμο με τους μη μουσουλμάνους, στην πράξη όμως πολλές φορές εφαρμόστηκε έτσι. Γενικώς πάντως το καθήκον αυτό

είναι υποχρεωτικό για κάθε μουσουλμάνο μόνο, όταν κινδυνεύει το Ισλάμ. «Ιερός πόλεμος» μέσα στην επικράτεια μιας ισλαμικής χώρας, είναι αδιανόητος. Ωστόσο τέτοιοι πόλεμοι δεν έλειψαν εξ αρχής, αλλά δεν ονομάζονται jihad. Όπου πάντως παρουσιάζονται τέτοια φαινόμενα, αποτελούν μεμονωμένα περιστατικά ολιγομελών φανατικών ομάδων.

Ο στίχος του Κορανίου 2, 190 είναι ο μόνος που αναφέρεται στο jihad, αλλά συμπληρώνεται και από τον 9, 36.

Στο al-Jihâd λοιπόν, που σημαίνει ιερός αγώνας, πόλεμος για χάρη του Allâh (με όλη την δύναμη των αριθμών και όπλων), δόθηκε από την ισλαμική θρησκεία η ύψιστη σπουδαιότητα και έτσι το jihad είναι

ένας από τους στύλους του Ισλάμ. Με το Jihâd, λένε οι μουσουλμάνοι, ιδρύθηκε το Ισλάμ, ο λόγος του Allâh έγινε ανώτερος (ο λόγος του που είναι lâ ilaha illa llâh και σημαίνει ότι κανένας δεν έχει το δικαίωμα να λατρεύεται παρά μόνο ο Θεός), και με το jihâd διαδόθηκε η θρησκεία του. Παραλείποντας το Jihâd το Ισλάμ καταστρέφεται και οι μουσουλμάνοι περιέρχονται σε κατώτερη κατάσταση· η τιμή τους χάνεται, οι χώρες τους λεηλατούνται και η εξουσία τους και η αυθεντία τους καταλύεται.

Γι' αυτό το Jihad στο Ισλάμ είναι υποχρεωτικό καθήκον κάθε μουσουλμάνου, και κατά τον ισλαμικό νόμο, αυτός που προσπαθεί να ξεφύγει από το καθήκον αυτό, ή δεν επιθυμεί στα ενδότατα της καρδιάς

του να εκπληρώσει αυτό το καθήκον, πεθαίνει με την ιδιότητα του υποκριτή.[...]

Ζιάκας, Γρ., Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία, εκδ. Κορνηλία Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 80-82.

Οι χριστιανικές αξίες στη σύγχρονη πραγματικότητα και η θέση τους στο οικουμενικό τοπίο

Η συμβολή του Χριστιανισμού στον πολιτισμό

Ο Χριστιανισμός ως θρησκεία, έχει συμβάλει ουσιαστικά στη διαμόρφωση του πολιτισμού. Ο κόσμος των ιδεών πολλών κοινωνιών εμπλουτίστηκε με βασικές χριστιανικές αντιλήψεις, όπως η ένωση Θεού και ανθρώπου με την Ενανθρώπη-

ση, το πέρασμα της ανθρώπινης φύσης από τον θάνατο στη ζωή, η αγάπη χωρίς όρια, η αυτοθυσία του Χριστού. Όλες οι εκχριστιανισμένες κοινωνίες, με διάφορες παραλλαγές, οδηγήθηκαν να δώσουν νόημα στην ιστορία τους με βάση τη σχέση Θεού - ανθρώπου ή να δώσουν έμφαση στον ρόλο του ανθρώπου και της ιστορίας. Έτσι όσες κοινωνίες εκχριστιανίστηκαν, ενδιαφέρθηκαν για την πρόοδο των ανθρώπινων σχέσεων και διατύπωσαν αιτήματα για καλύτερη οργάνωση της κοινωνίας.

Μορφολογικά, μπορούμε να διακρίνουμε την επίδραση του Χριστιανισμού στην ελληνική Ανατολή, που δημιούργησε τον πολιτισμό του Βυζαντίου και επηρέασε τις γύρω χώρες (Αρμενία, Γεωργία), την επίδραση

του Ορθόδοξου Χριστιανισμού στο Βορρά, που δημιούργησε τον πολιτισμό των σλαβικών χωρών και την επίδραση του Χριστιανισμού στη Λατινική Δύση, που οδήγησε στον δυτικό (Ευρωπαϊκό-αμερικανικό) πολιτισμό.

- Στην Ανατολή ο Βυζαντινός πολιτισμός έκανε πιο φιλόξενη την εξουσία προς τον πολίτη, έθεσε ανθρωπιστικά αιτήματα στην κοινωνία (θέση γυναικών, δούλων κτλ.) και έδωσε νέο νόημα στο αίτημα για ένωση με τον Θεό και μεταμόρφωση του κόσμου με την άσκηση. Στο πεδίο της σκέψης συμπλήρωσε ουσιαστικά τον γόνιμο προβληματισμό της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας για τον άνθρωπο και τον κόσμο. Στο χώρο της τέχνης και

του υλικού πολιτισμού παρήγαγε ανυπέρβλητα επιτεύγματα, που εντυπωσιάζουν μέχρι σήμερα τον άνθρωπο (βυζαντινή εικονογραφία, μικροτεχνία, αρχιτεκτονική) και διατηρούνται ζωντανά και ακμαία (π.χ. Άγιον Όρος).

- Στους σλαβικούς λαούς ο Χριστιανισμός έδωσε τον άξονα για να οργανωθεί η εθνική ζωή και αυτοσυνειδησία, η γλώσσα (η γραπτή μορφή της ήλθε με την εργασία των πρώτων ιεραποστόλων Κυρίλλου και Μεθοδίου) καθώς και θαυμάσιες μορφές εικαστικών τεχνών. Μπορεί να πει κανείς ότι οι περισσότεροι Σλαβικοί λαοί (Σέρβοι, Ρώσοι, Βούλγαροι) ήλθαν στο ιστορικό προσκήνιο και απέκτησαν αίσθηση του ρόλου τους ως εθνών μέσα από

τον Χριστιανισμό.

- **Τέλος, στη Δύση ο Χριστιανισμός έδειξε την αξία του ατόμου και των δικαιωμάτων του (ιδιαίτερα ο Προτεσταντισμός), τον ρόλο και την ευθύνη του ανθρώπου στην ιστορία και έτσι βοήθησε να αναπτυχθεί ο τεχνικός πολιτισμός με μεγάλα έργα που ξεκινούν από τους μεσαιωνικούς καθεδρικούς ναούς και φθάνουν στα μεγάλα σημερινά τεχνολογικά επιτεύγματα.**

Ο πολιτισμός σήμερα και ο Χριστιανισμός

Η Εκκλησία δεν αντιμετωπίζει τον υλικό κόσμο ως απλό χώρο κυριαρχίας του ατόμου ή μέσον επιβίωσης, με αναπόφευκτο αποτέλεσμα την

υπερτροφία της τεχνολογίας, αλλά ως τον χώρο όπου ο άνθρωπος θα αγωνιστεί για να συμμετάσχει στην εγκαθίδρυση της Βασιλείας του Θεού. Κατά τον Χριστιανισμό, ο άνθρωπος δεν έρχεται για να κυριαρχήσει στον κόσμο ή να τον «βελτιώσει» απλώς με τις δικές του ατομικές δυνάμεις. Κάτι τέτοιο είναι ουτοπικό και γι' αυτό είναι αναποτελεσματικό. Εγκαθίδρυση της Βασιλείας του Θεού σημαίνει πλήρη μεταμόρφωση του κόσμου και όχι απλή βελτίωσή του. Πρόκειται για μεταμόρφωση που καταργεί τον θάνατο μέσα από πρωτοβουλία του ίδιου του Θεού, που ήρθε ως άνθρωπος, για να σταυρωθεί και να αναστηθεί. Καθώς ο άνθρωπος συμμετέχει και συνεργάζεται στο έργο αυτό του Θεού ξεπερνά το στείρο ατομικισμό, οικοδομεί έναν μεταμορφωτικό,

αναστάσιμο πολιτισμό και αναδεικνύει με τον ουσιαστικότερο τρόπο την αξία του ίδιου του ανθρώπου: οδηγεί στη θέωση τόσο την ανθρωπινή φύση όσο και τα έργα της.

Δρίτσας, Δ., Μόσχος, Δ., Παπαλεξανδρόπουλος, Στ., Χριστιανισμός και Θρησκευάματα, ό.π., σελ.213-217.

Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης Όρους Σινά. Η Μονή αποτελεί Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ

Οι μαθητές αλάτι και φως του κόσμου

Μτ 5, 13-16: (Μκ 9,50· Λκ 14,34-35)

13 Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

14 Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη·

15 οὐδὲ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Μτ 5, 13-16:

13 Ό,τι είναι το αλάτι για την τροφή, είστε κι εσείς για τον κόσμο. Αν το αλάτι χάσει την αρμύρα του, πώς θα την ξαναποκτήσει; Δε χρησιμεύει πια σε τίποτε· το πετούν έξω στο δρόμο και το πατούν οι άνθρωποι.

14 Εσείς είστε το φως για τον κόσμο· μια πόλη χτισμένη ψηλά στο βουνό δεν μπορεί να κρυφτεί.

15 Οι άνθρωποι, όταν ανάψουν το λυχνάρι, δεν το βάζουν κάτω από το δοχείο με το οποίο μετρούν το σιτάρι, αλλά το τοποθετούν στο λυχνοστάτη, για να φωτίζει όλους τους ανθρώπους του σπιτιού.

16 οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν
ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,
ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα
καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν
τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ιω 13, 35:

35 ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι
ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην
ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.

16 Ἔτσι να λάμψει και το δικό σας
φως μπροστά στους ανθρώπους,
για να δουν τα καλά σας έργα και
να δοξολογήσουν τον ουράνιο
Πατέρα σας».

Ιω 13, 35:

35 Ἔτσι θα σας ξεχωρίζουν όλοι πως
είστε μαθητές μου, αν έχετε αγά-
πη ο ένας για τον άλλο.

Ο Μυστικός Δείπνος, σύγχρονη κοπτική εικόνα.

Η πρώτη Εκκλησία

«Για τον Χρυσόστομο η πρώτη εκκλησία, των Ιεροσολύμων, αποτελούσε παράδειγμα προς μίμηση. Τόνιζε στους ακροατές του ότι τότε πολλοί δέχονταν τη χριστιανική πίστη επειδή έβλεπαν εκ μέρους των χριστιανών όχι θαύματα, αλλά έναν σπουδαίο τρόπο ζωής. Όλοι οι πιστοί, λέει, “είχαν μια καρδιά και μία ψυχή. Κανείς δε θεωρούσε ότι κάτι από τα υπάρχοντά του ήταν δικό του, αλλά όλα τα είχαν κοινά. Δινόταν στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του και ζούσαν βίο αγγελικό. Αν γίνει αυτό και σήμερα, θα μεταστρέψουμε στη χριστιανική πίστη ολόκληρη την οικουμένη, ακόμα και χωρίς θαύματα”. Και καλούσε όλους τους πιστούς σε ιεραποστολική πράξη ενθαρρύνοντάς τους:

“Δεν μπορείς να κάνεις θαύματα κι έτσι να πείσεις τον άλλον; Πείσε τον με ό,τι διαθέτεις· με τη φιλανθρωπία, με τη φροντίδα, με την ημερότητα, με τον γλυκό λόγο και με ό,τι άλλο”».

Παπαθανασίου, Θ., Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται, Εν πλω, Αθήνα, ²2009, σελ. 263-269.

Ο χριστιανός/Η χριστιανή ως σύγχρονος/σύγχρονη πολίτης της οικουμένης

Η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος της Νίκαιας. Τοιχογραφία του 18ου αιώνα στον Ορθόδοξο ναό Σταυροπόλεως στο Βουκουρέστι.

ΜΗΝΥΜΑ

Της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας

Προς τον Ορθόδοξο λαό και
κάθε άνθρωπο καλής θελήσεως

Υμνούμε και δοξολογούμε τον Θεό των «οικτιρμών και πάσης παρακλήσεως», διότι μας αξίωσε να συνέλθουμε την εβδομάδα της Πεντηκοστής (18-26 Ιουνίου 2016) στην Κρήτη, όπου ο Απόστολος Παύλος και ο μαθητής του Τίτος κήρυξαν το Ευαγγέλιο στα πρώτα χρόνια της ζωής της Εκκλησίας. Ευχαριστούμε τον εν Τριάδι Θεό, διότι ευδόκησε να περατώσουμε με ομοψυχία τις εργασίες της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδοξίας, την οποία συγκάλεσε ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος, με την ομόφρο-

νη γνώμη των Προκαθημένων των κατά τόπους Ορθοδόξων Αυτοκεφάλων Εκκλησιών.

Ακολουθώντας πιστά το παράδειγμα των Αποστόλων και των θεοφόρων Πατέρων μελετήσαμε και πάλιν το Ευαγγέλιο της ελευθερίας «η Χριστός ημάς ηλευθέρωσε» (Γαλ. 5:1). Θεμέλιο των θεολογικών μας αναζητήσεων υπήρξε η βεβαιότητα ότι η Εκκλησία δεν ζει για τον εαυτό της. Μεταδίδει τη μαρτυρία του Ευαγγελίου της χάριτος και της αληθείας και προσφέρει σε όλη την οικουμένη τα δώρα του Θεού: την αγάπη, την ειρήνη, την δικαιοσύνη, την καταλλαγή, την δύναμη του Σταυρού και της Αναστάσεως και την προσδοκία της αιωνιότητας. [...]

Μετέχοντες στη Θεία Ευχαριστία και δεόμενοι υπέρ της οικουμένης οφείλουμε να συνεχίσουμε τη

λειτουργία μετά τη Θεία Λειτουργία και να δίδουμε τη μαρτυρία της πίστεως προς τους εγγύς και τους μακράν, συμφώνως προς τη σαφή εντολή του Κυρίου προ της Αναλήψεώς Του: «και έσεσθέ μοι μάρτυρες εν τε Ιερουσαλήμ και εν πάση τη Ιουδαία και Σαμαρεία και έως εσχάτου της γης» (Πραξ. 1:8). Ο επανευαγγελισμός του λαού του Θεού στις σύγχρονες εκκοσμικευμένες κοινωνίες και ο ευαγγελισμός εκείνων που ακόμη δεν έχουν γνωρίσει τον Χριστό αποτελούν αδιάλειπτο χρέος της Εκκλησίας. [...]

Οι εκρήξεις φονταμενταλισμού που παρατηρούνται στους κόλπους διαφόρων θρησκειών αποτελούν έκφραση νοσηρής θρησκευτικότητας. Ο νηφάλιος διαθρησκειακός διάλογος συμβάλλει σημαντικά στην προώθηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, της ειρήνης και της κατα-

λαγής. Το λάδι του θρησκευτικού βι-
ώματος πρέπει να χρησιμοποιείται
για να επουλώνει πληγές και όχι για
να αναζωπυρώνει τη φωτιά των πο-
λεμικών συρράξεων. Η Ορθόδοξος
Εκκλησία καταδικάζει απεριφρά-
στως την επέκταση της πολεμικής
βίας, τους διωγμούς, την εκδίωξη
και δολοφονία μελών θρησκευτι-
κών κοινοτήτων, τον εξαναγκασμό
για την αλλαγή της θρησκευτικής
πίστεως, την εμπορία προσφύγων,
τις απαγωγές, τα βασανιστήρια, τις
ειδεχθείς εκτελέσεις. Καταγγέλλει
την καταστροφή ναών, θρησκευτι-
κών συμβόλων και μνημείων πολι-
τισμού. Όπως ιδιαιτέρως εκφράζει
την αγωνία της για την κατάσταση
των Χριστιανών και όλων των δι-
ωκομένων μειονοτήτων στη Μέση
Ανατολή και αλλαχού. Απευθύνει
έκκληση προς την παγκόσμια κοινό-
τητα για την προστασία των γηγενών

Ορθοδόξων και των άλλων Χριστιανών, καθώς και όλων των πληθυσμών της περιοχής, που έχουν απαράβατο δικαίωμα να παραμείνουν στην πατρίδα τους ως ισότιμοι πολίτες. Η Σύνοδός μας καλεί όλους τους εμπλεκομένους να καταβάλουν χωρίς καθυστέρηση συστηματικές προσπάθειες για την κατάπαυση των πολεμικών συρράξεων στη Μέση Ανατολή και όπου εξακολουθούν οι πολεμικές συγκρούσεις, και τον επαναπατρισμό των εκδιωχθέντων.

Όπως ιδιαίτερος απευθύνουμε έκκληση στους ισχυρούς της γης για την επικράτηση της ειρήνης και της δικαιοσύνης στις χώρες προελεύσεως των προσφύγων. Προτρέπουμε τις πολιτικές αρχές, τους πολίτες και τους Ορθοδόξους Χριστιανούς στις χώρες που καταφεύγουν οι εξουθενωμένοι πρόσφυγες, να συνεχίσουν

να προσφέρουν από το περίσσειμα και από το υστέρημα των δυνατοτήτων τους.[...]

Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος εκτός των συγκεκριμένων θεμάτων για τα οποία αποφάσισε, επισημαίνει επιγραμματικά και τα εξής οντολογικά και καίρια σύγχρονα ζητήματα:

Ως προς το θέμα των σχέσεων της χριστιανικής πίστεως και των θετικών επιστημών, η Ορθόδοξος Εκκλησία αποφεύγει την κηδεμονία της επιστημονικής αναζητήσεως και δεν λαμβάνει θέση πάνω σε κάθε επιστημονικό ερώτημα. Ευχαριστεί τον Θεό που δωρίζει στους επιστήμονες το χάρισμα να αποκαλύπτουν άγνωστες πτυχές της θείας Δημιουργίας. Η σύγχρονη ανάπτυξη των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας επιφέρει ριζικές αλλαγές στη ζωή μας. Προσφέρει σημαντικές

ευεργεσίες όπως είναι η διευκόλυνση του καθημερινού βίου, η αντιμετώπιση σοβαρών ασθενειών, η ευχερέστερη επικοινωνία των ανθρώπων, η έρευνα του διαστήματος κ.λπ. Παρ' όλα αυτά, έχει και ποικίλες αρνητικές επιπτώσεις, όπως είναι η χειραγώγηση της ελευθερίας, η σταδιακή απώλεια πολυτίμων παραδόσεων, η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, η αμφισβήτηση των ηθικών αξιών. Η επιστημονική γνώση, όσο κι αν εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς, δεν κινητοποιεί την βούληση του ανθρώπου, ούτε δίνει απάντηση στα σοβαρά ηθικά και υπαρξιακά προβλήματα, στην αναζήτηση για το νόημα της ζωής και του κόσμου. Αυτά απαιτούν πνευματική προσέγγιση, την οποία η Ορθόδοξος Εκκλησία επιχειρεί με την Βιοηθική που βασίζεται στην χριστιανική ηθική και στην πατερι-

κή διδασκαλία. Ταυτόχρονα με τον σεβασμό της ελευθερίας της επιστημονικής έρευνας η Ορθόδοξος Εκκλησία επισημαίνει τους κινδύνους, οι οποίοι υποκρύπτονται σε ορισμένα επιστημονικά επιτεύγματα και τονίζει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και τον θείο του προορισμό.

Η σημερινή οικολογική κρίση είναι προφανές ότι οφείλεται σε πνευματικά και ηθικά αίτια. Οι ρίζες της συνδέονται με την πλεονεξία, την απληστία και τον εγωισμό, που οδηγούν στην αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων, την επιβάρυνση της ατμόσφαιρας με ζημιογόνους ρύπους και την κλιματική αλλαγή. Η χριστιανική αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτεί μετάνοια για τις καταχρήσεις, εγκράτεια και ασκητικό ήθος, που αποτελούν αντίδοτο στην υπερκατανάλωση, συγχρόνως δε,

καλλιέργεια στον άνθρωπο της συνειδήσεως ότι είναι «οικονόμος», και όχι κάτοχος της δημιουργίας. Δεν παύει να τονίζει ότι και οι μελλοντικές γενεές έχουν δικαίωμα πάνω στα φυσικά αγαθά, που μας εμπιστεύθηκε ο Δημιουργός. Για αυτό το λόγο και η Ορθόδοξος Εκκλησία συμμετέχει ενεργώς στις διάφορες διεθνείς οικολογικές προσπάθειες. Όρισε δε την 1η Σεπτεμβρίου ως ημέρα προσευχής για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Απέναντι στην ισοπεδωτική και απρόσωπη ομογενοποίηση, η οποία προωθείται με ποικίλους τρόπους, η Ορθοδοξία διακηρύττει τον σεβασμό στην ιδιοπροσωπία ανθρώπων και λαών. Αντιτίθεται στην αυτονόμηση της οικονομίας από τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου και στην μετατροπή της σε αυτοσκοπό. Η πρόοδος του ανθρωπίνου γένους

δεν συνδέεται μόνο με την ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου ή με την πρόοδο της οικονομίας εις βάρος των πνευματικών αξιών.

Η Ορθόδοξος Εκκλησία δεν αναμειγνύεται στην πολιτική. Ο λόγος της παραμένει διακριτός αλλά και προφητικός, ως οφειλετική παρέμβαση υπέρ του ανθρώπου. Τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονται σήμερα στο κέντρο της πολιτικής ως απάντηση στις σύγχρονες κοινωνικές και πολιτικές κρίσεις και ανατροπές, αποβλέποντας στην προστασία του πολίτη από την αυθαιρεσία του κράτους. Η Εκκλησία μας προσθέτει επίσης τις υποχρεώσεις και ευθύνες των πολιτών και την ανάγκη συνεχούς αυτοκριτικής πολιτικών και πολιτών προς ουσιαστική βελτίωση της κοινωνίας. Και κυρίως τονίζει ότι το ορθόδοξο δέον περί ανθρώπου υπερβαίνει

τον ορίζοντα των καθιερωμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ότι «μείζων πάντων» είναι η αγάπη, όπως την αποκάλυψε ο Χριστός και την βίωσαν όσοι πιστά Τον ακολούθησαν. Επιμένει ακόμη ότι θεμελιώδες δικαίωμα είναι και η προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας, δηλαδή της ελευθερίας της συνειδήσεως, της πίστεως, της λατρείας και όλων των ατομικών και συλλογικών εκφράσεων αυτής, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος κάθε πιστού και κάθε θρησκευτικής κοινότητας να τελούν ελεύθερα από κάθε κρατική παρέμβαση τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, ως και το δικαίωμα της δημόσιας διδασκαλίας της θρησκείας. [...]

Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος άνοιξε τον ορίζοντά μας στη σύγχρονη πολύμορφη οικουμένη. Τόνισε την ευθύνη μας μέσα στον χώρο και τον

χρονο, πάντοτε με προοπτική την αιωνιότητα. Η Ορθόδοξος Εκκλησία, διατηρώντας αλώβητο τον Μυστηριακό και Σωτηριολογικό της χαρακτήρα, είναι ευαίσθητη στον πόνο, στις αγωνίες και στην κραυγή για δικαιοσύνη και ειρήνη των λαών. Ευαγγελίζεται «ημέραν εξ ημέρας το σωτήριο αυτό· αναγγέλουσα εν τοις έθνεσι την δόξαν αυτού, εν πάσι τοις λαοίς τα θαυμάσια αυτού» (Ψαλμ. 95). [...]

Μήνυμα Τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἑβδομάδα τῆς Πεντηκοστῆς, 18-26 Ἰουνίου, 2016, Κρήτη. Ιστοσελίδα holycouncil.org (Ανακτήθηκε 14/5/2017).

Η οικουμενικότητα του χριστιανικού μηνύματος

«Υμείς έστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»
(Μτ 5, 14)

**Fernand Pelez (1848-1913), Δίχως
Άσυλο ή Οι Απελαθέντες (1883), λάδι
σε καμβά, 136 × 236 εκ. Musée des
Beaux-Arts de la Ville de Paris, Petit
Palais.**

Περιεχόμενα

Πολιτισμός

Γλώσσα	6
Μύθος	46
Έκφραση	70
Ιστορία	90
Οικουμενικότητα	130

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.